

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK SZAK
nappali munkarend

TÖRÉSVONALAK: NYUGAT-, ÉS KELET-MAGYARORSZÁG
EGYMÁSSAL SZEMBEN

Készítette: Boros Blanka

Belső konzulens: Marosán Bence Péter

Budapest, 2022

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS.....	6
MAGYARORSZÁG A HUSZADIK SZÁZADBAN: A GAZDASÁG HELYZETE, A SÚLYPONTOK ELTOLÓDÁSA ÉS A TÖRÉSVONALAK KIALAKULÁSA.....	6
Az első világháború, és az azt lezáró béke: Magyarország vége és kezdete	7
A két világháború közötti időszak.....	12
A második világháború után: a kiépülő pártállam és az Új Gazdasági Mechanizmus időszaka	12
Rendszerváltozás Magyarországon: fejlődés és leszakadás	14
MAGYARORSZÁG KÉT FELE: A DUNÁNTÚL ÉS AZ AÉFÖLD-ÉSZAK NAGYRÉGIÓ ÖSSZEHA-SO NLÍTÁSA	16
A Dunántúl	17
Észak-Magyarország és az Alföld	18
Összehasonlítás: számok és átlagok	18
Személyek száma Magyarországon (2015-2020), táblázat 1	19
Az egészségügy helyzete (2010-2020), táblázat 2a, 2b, 3a, 3b	19
Életkörülmények (2010-2020) táblázat 4,5	22
Jövedelem (2015-2020) táblázat 6	24
Lakás, lakhatás Magyarországon (2015-2020) táblázat 7,8,9	24
Munkaerő (2015-2020) táblázat 10, 11, 12, 13, 14	25
Bűnözés és igazságszolgáltatás (2015-2020) táblázat 15	27
Összegzés: statisztikák	28
MEGOLD(HAT)ATLAN PROBLÉMA? – A SZEGREGÁCIÓ MAGYARORSZÁGON	28
A cigányság helyzete Magyarországon	29
A szegregáció – definíció, kialakulás, jellemzők	30
A szegregátumok elhelyezkedése és arányai Magyarországon	31
A szegregáció felszámolása, az ellentétek elsimítása I.: A hozzáállás csapdája	32
A szegregáció felszámolása, az ellentétek elsimítása II.: A szegregáció mérése	33
A szegregáció felszámolása, az ellentétek elsimítása III.: Az Európai Unió források csoportosítása és felhasználása – esettanulmányok	34
A PROBLÉMÁKON TÚL – FEJLESZTÉSEK ÉS FEJLŐDÉS A KÉT ORSZÁGRÉSZBEN	37
Az Európai Unió, a fejlődés egyik főoszlopa	37
A Dunántúl fejlődése az uniós tagság alatt	39
Az Alföld-Észak nagyrégió fejlődése az uniós tagság alatt	40
ÖSSZEGZÉS, KONKLÚZIÓ	40

Táblázatok jegyzéke

Táblázat 1)

Személyek száma Magyarországon nagyrégiók szerint, 2015-2020; Saját szerkesztés, forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	2 908 709	2 892 760	2 886 463	2 883 002	2 884 911	2 893 311
Alföld és Észak	3 836 150	3 812 352	3 783 917	3 758 996	3 722 608	3 720 407
Összesen	9 669 282	9 638 327	9 609 413	9 592 359	9 578 774	9 599 201

Táblázat 2.a), 2.b)

Várható élettartam Magyarországon nagyrégiók szerint (férfiak), 2010-2020; Saját szerkesztés, forrás: KSH											
Év/Nagyrégió	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl						58,4	58,5	59,3	59,7	60,5	60,7
Alföld és Észak						56,6	57,1	57,7	58,6	58,8	59,2
Összesen	56,5	57,3	58,9	59,2	59,2	58,2	59,6	59,6	60,5	60,9	61,7

Várható élettartam Magyarországon nagyrégiók szerint (nők), 2010-2020; Forrás: KSH											
Év/Nagyrégió	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl						60,5	60,8	61,3	62,4	63,8	63,8
Alföld és Észak						57,6	57,8	58,1	59,4	60,7	61,1
Összesen	58,9	58,8	60,2	60,3	60,9	60,1	60,2	60,9	61,9	63,1	63,6

Táblázat 3.a), 3.b)

Dolgozó orvosok számának változása Magyarországon nagyrégiók szerint, 2010-2020; Saját szerkesztés, forrás: KSH											
Év/Nagyrégió	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	8 301	8 947	9 381	9 559	10 368	9 109	9 539	9 832	10 090	10 432	9 478
Alföld és Észak	10 729	11 579	12 008	12 507	13 368	12 158	12 859	13 367	13 580	13 972	12 491
Összesen	33 943	34 736	36 250	37 711	38 994	35 854	37 598	39 132	39 948	41 282	37 188

Tízezer lakosra jutó dolgozó orvosok számának változása Magyarországon nagyrégiók szerint, 2010-2020; Saját szerk. forrás: KSH											
Év/Nagyrégió	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	27,4	29,9	31,4	32,2	35,1	30,9	32,5	33,6	34,5	35,6	32,4
Alföld és Észak	26,9	29,0	30,2	31,7	34,1	31,2	33,3	34,8	35,6	36,8	33,1
Összesen	34,0	35,0	36,6	38,2	39,6	36,5	38,4	40,0	40,9	42,3	38,2

Táblázat 4)

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitétek aránya Magyarországon nagyrégiók szerint, 2010-2020; Saját szerk. forrás: KSH											
Év/Nagyrégió	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	28,8	29,6	29,5	28,2	25,1	22,5	22,9	17,5	18,1	18,6	15,8
Alföld és Észak	37,8	40,1	40,7	36,9	33,7	32,1	30,6	26,5	21,0	22,1	24,0
Összesen	30,9	32,7	34,2	31,4	27,7	25,8	25,3	19,2	18,8	17,5	18,0

Táblázat 5)

Súlyos anyagi deprivációban élők aránya Magyarországon nagyrégiók szerint, 2010-2020; Saját szerk. forrás: KSH											
Év/Nagyrégió	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	20,9	22,6	22,2	21,7	17,1	14,4	12,4	8,7	8,6	6,5	6,7
Alföld és Észak	28,0	31,3	32,7	26,6	22,9	19,8	18,6	14,2	10,5	11,8	11,9
Összesen	23,0	25,8	27,3	24,0	19,2	16,1	14,3	10,1	8,7	7,8	8,1

Táblázat 6)

Egy főre jutó munkajövedelem Magyarországon nagyrégiók szerint, 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	998 593	1 073 562	1 239 114	1 294 706	1 352 206	1 605 274
Alföld és Észak	841 076	902 004	964 745	1 190 874	1 340 321	1 361 784
Összesen	994 102	1 053 843	1 184 034	1 336 673	1 494 557	1 634 487

Táblázat 7)

Lakásállomány Magyarországon nagyrégiók szerint, 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	1 291 087	1 293 299	1 295 903	1 300 858	1 306 141	1 312 663
Alföld és Észak	1 733 491	1 734 160	1 734 962	1 736 700	1 739 234	1 742 274
Összesen	4 414 684	4 420 296	4 427 805	4 439 959	4 455 491	4 474 531

Táblázat 8)

Száz lakásra jutó lakos Magyarországon nagyrégiók szerint, 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	229	228	226	225	224	223
Alföld és Észak	226	224	223	221	219	218
Összesen	223	222	221	220	219	218

Táblázat 9)

Egy lakás átlagos ára Magyarországon [millió forint], 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Használt lakások						
Dunántúl	9,4	10,0	11,1	12,8	15,0	16,7
Alföld és Észak	6,9	7,2	7,9	9,0	10,5	11,1
Összesen	11,6	12,7	14,0	16,0	18,6	19,2
Új lakások						
Dunántúl	17,0	18,3	21,2	25,0	27,4	31,1
Alföld és Észak	13,5	16,0	19,9	22,5	23,9	26,4
Összesen	18,3	19,7	22,6	27,6	31,0	36,6

Táblázat 10)

Foglalkoztatottak száma Magyarországon nagyrégiók szerint [ezer fő], 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	1 332,6	1 357,8	1 378,6	1 395,7	1 404,6	1 391,5
Alföld és Észak	1 607,8	1 669,5	1 698,3	1 728,4	1 728,9	1 689,0
Összesen	4 335,1	4 482,2	4 548,4	4 606,4	4 644,6	4 603,2

Táblázat 11)

Foglalkoztatási ráta Magyarországon nagyrégiók szerint [%], 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	58,4	59,8	61,1	62,1	62,5	61,9
Alföld és Észak	54,0	56,4	57,9	59,5	60,0	58,9
Összesen	57,5	59,7	61,0	62,0	62,6	62,1

Táblázat 12)

A munkanélküliek száma Magyarországon nagyrégiók szerint [ezer fő], 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	72,6	52,0	48,0	43,2	37,6	46,2
Alföld és Észak	159,6	126,6	103,4	88,6	85,3	101,0
Összesen	307,7	234,5	191,6	171,8	158,9	197,6

Táblázat 13)

Munkanélküliségi ráta Magyarországon nagyrégiók szerint [%], 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dunántúl	5,2	3,7	3,4	3,0	2,6	3,2
Alföld és Észak	9,0	7,1	5,7	4,9	4,7	5,6
Összesen	6,6	5,0	4,0	3,6	3,3	4,1

Táblázat 14)

Üres álláshelyek száma és aránya a munkáltató székhelyének elhelyezkedése alapján Magyarországon nagyrégiók szerint, 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Üres álláshelyek száma, db						
Dunántúl	12 049	14 864	17 741	20 861	18 789	15 767
Alföld és Észak	11 151	12 772	15 493	18 420	16 823	13 681
Összesen	44 552	55 203	68 134	83 510	78 707	60 669
Üres álláshelyek aránya, %						
Dunántúl	1,6	1,9	2,2	2,6	2,3	2,1
Alföld és Észak	1,3	1,4	1,7	2,0	1,8	1,6
Összesen	1,5	1,9	2,2	2,7	2,5	2,0

Táblázat 15)

Regisztrált bűncselekmények Magyarországon nagyrégiók szerint, 2015-2020; Saját szerk. forrás: KSH						
Év/Nagyrégió	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bűncselekmények száma összesen						
Dunántúl	70 475	81 752	55 065	48 580	43 194	43 014
Alföld és Észak	105 380	95 479	83 712	71 708	58 205	65 267
Összesen	280 113	290 779	226 452	199 830	165 648	162 416
Ebből:						
testi sértés						
Dunántúl	3 427	3 552	3 169	2 398	2 268	2 313
Alföld és Észak	5 867	4 925	4 557	3 528	2 914	3 206
Összesen	12 609	11 609	10 726	8 642	7 095	7 449
kábítószeres bűncselekmények						
Dunántúl	2 046	1 925	1 970	2 181	2 221	2 219
Alföld és Észak	1 984	1 812	1 758	1 913	1 652	1 617
Összesen	6 625	6 473	6 963	8 640	7 081	7 113
ittas/bódult járművezetés						
Dunántúl	3 906	4 832	5 203	5 172	5 045	4 765
Alföld és Észak	5 703	6 163	6 307	6 564	5 583	5 794
Összesen	12 998	14 981	16 155	16 673	14 564	14 556
hivatalos személy és közfeladatot ellátó személy elleni erőszak						
Dunántúl	203	224	241	194	165	185
Alföld és Észak	350	339	312	248	168	256
Összesen	969	948	916	756	564	684
garázdaság						
Dunántúl	2 634	2 693	2 513	2 096	2 201	2 130
Alföld és Észak	6 542	5 405	4 700	3 865	3 533	3 755
Összesen	12 689	11 509	10 547	9 386	8 587	8 570
lopás						
Dunántúl	26 225	20 498	16 843	14 366	12 459	12 469
Alföld és Észak	39 083	33 291	28 454	23 118	19 147	17 698
Összesen	111 446	92 149	78 311	62 349	55 059	48 627

BEVEZETÉS

Magyarország három nagyrégióra oszlik, közülük szinte az összes szempontból kiemelkedik Közép-Magyarország, a főváros húzóerejének köszönhetően. A másik két nagyrégió pedig két félre osztja az országot: nyugaton a Dunántúl, keleten pedig az Alföld-Észak nagyrégió található. Senki nem kérdőjelezi meg a Budapest elsőségét a fejlettségben az országon belül, de általánosságban elterjedt az a nézet, hogy a Dunántúl sokkal fejlettebb a keleti országrészhez képest. Hogy mennyire mélyek ezek a törésvonalak a két nagyrégió között, és mi az a probléma, illetve jelenség, amely meghatározza nagymértékben a kevésbé fejlett nagyrégiót, arra keresem a választ a dolgozatomban.

Ehhez elsősorban a múlt század történelmi eseményeit kell megvizsgálni, az első világháború lezárásával járó hatalmas változásoktól kezdődően, a magyarországi szocialista rendszeren keresztül a rendszerváltozáson át napjainkig. Történelmünket ismerve aztán két részre bontva az országot (a főváros, és Pest megye kihagyásával) a statisztikák alapján, különböző mutatók mentén szélesebb körben is lehet vizsgálni a két nagyrégiót, és összehasonlítani a kettőt, hogy láthassuk, mik azok a kategóriák, amelyek meghatározzák a régiókat, és eltérést képeznek köztük.

Ennek a két komponensnek, - a történelem, illetve az elmúlt évek statisztikai-, ismeretében pedig részletesen bemutatásra kerül Magyarország egyik legsúlyosabb problémája, mely hatalmas mértékben meghatározza nemcsak a nagyrégiókat, hanem az egész országot, gazdaságát és társadalmát. A valódi törésvonalak ugyanis nem statisztikai régiók mentén húzódnak, hanem a társadalom szövetében, hogy ez hogyan alakult ki, és miért nem tudják a mai napig megszüntetni, arról próbáltam válaszokat, illetve megoldásokat keresni.

MAGYARORSZÁG A HUSZADIK SZÁZADBAN: A GAZDASÁG HELYZETE, A SÚLYPONTOK ELTOLÓDÁSA ÉS A TÖRÉSVONALAK KIALAKULÁSA

Hogy átláthatóvá váljon Magyarország jelenlegi állapota, és össze lehessen hasonlítani a címbéli nagyrégiókat, megnézni a problémáikat, amikkel küzdenek, ahhoz feltétlenül szükséges átnézni az ország történelmének alakulását attól a ponttól kezdve, hogy az I. világháború lezárásával megszületett az önálló, független Magyarország a huszadik században. Az első nagy háború, a két világháború közötti időszak, majd a második világháború utáni szocialista Magyarország, végül a rendszerváltás sorozatosan formálta a múlt század alatt

országunkat, hol pozitív, hol negatív irányba, de egy biztos: az évszázad minden „korszaka” mély nyomott hagyott Magyarországon, és nem mellesleg a magyar embereken. Máig érezteti hatását a trianoni békediktátum, a szocializmus tervgazdálkodása, illetve a rendszerváltással felforgatott langyos és kényelmes „gulyáskommunizmus”, - és az ország, hol egy kicsit, hol erőteljesebben-, a mai napig viseli a sebeit a huszadik század nagy eseményeinek.

Az első világháború, és az azt lezáró béke: Magyarország vége és kezdete

A világháború előtt, a dualizmus alatt a Magyar Királyság Európa többi hatalmához általánosságban hasonlóan nagy és jelentős fejlődésen esett át: külföldi tőkebefektetésekkel és modellek, eljárások behozatalával és alkalmazásával Magyarország is a felemelkedés útjára lépett (mint a Monarchia része).

A Monarchia 1914-re a világ hatodik számú ipari hatalmává vált. Magyarország történetében is nagyon eredményesnek számító gazdasági periódus volt az a fél évszázad, amit a dualizmus alatt élt meg. Az éves átlagos nemzeti jövedelem növekedése az 1913-as árakon számítva 2,5%-kal növekedett. A népesség évi átlagos 0,7%-os emelkedése mellett a mezőgazdasági termelés 1,7%-kal, a bányászat és az ipar termelése 4,5%-kal, míg a szállítás, valamint a kereskedelem teljesítménye 5%-kal nőtt. Az egy lakosra jutó szolgáltatások értéke több mint kétszeresére emelkedett.

Magyarország a Monarchia fennhatósága alatt jelentős eredményeket tudott felmutatni a gazdaság szerkezeti átalakulásában is. A mezőgazdaság részesedése 1913-ra 60%-ra tudott lecsökkeni az ipar és a bányászat 18%-os, a szolgáltató ágazatok 22%-os részvétele mellett.

A Monarchia azonban hatalmas piacként is működött a magyar gazdaság életében, csaknem 50 milliós felvevőpiacként funkcionált a magyar termékeknek. A magyar termékek emellett a Monarchia nemzeti termékeinek 35%-át is kitették. Ennek a tagadhatatlanul kölcsönösen jövedelmező és előnyöket hozó közösségnek, közös fejlődésnek vetett véget a háború, és az átrajzolódó közép-európai határvonalak.

Az első világháború, és az azt lezáró békediktátum egy teljesen új Magyarországot alkotott meg Közép-Európa szívében. Az Osztrák-Magyar Monarchia a Német Császárság oldalán csatlakozott be a XX. század első nagy háborújába, és az ő oldalukon került ki, - végül vesztesen-, az 1914-től 1918-ig tartó háborúból. Mint minden vesztes hatalom, a Monarchia is súlyos megtorlásban részesült a 1920-as békefeltételek kiszabásakor, és elfogultság nélkül kijelenthető, hogy Magyarország szenvedte el az egyik legsúlyosabb mértékű területi és demográfiai-népességi veszteségeket, minthogy területeinek kétharmadát (325 411 km² összterületből 92 952 km²), népességének pedig több, mint a felét (18 264 533 főről 7 615 117

fő) vesztette el. Azonban a már csak számokban mérve is nagyfokú terület-, illetve népességveszteség súlyos hozadéka volt a fontos nagyvárosok, termelőterületek, piacok elvesztése, nem utolsósorban a területi egység megszűnése.

Egy olyan vákuum keletkezett, amelyben egészen egyszerűen egyik pillanatról a másikra összeomlott a magyar gazdaság: a mezőgazdaság, az ország húzóágazata elvesztette piaca nagyrészét, az ipar, amely a Monarchia hatalmas igényeire épült ki, pedig piac nélkül maradt, a nyersanyagforrások beszűkültek, - ha nem tűntek el teljes mértékben.

A piactalan ipar és mezőgazdaság mellett pedig a másik jelenség, ami az összeomlásban szerepet játszott, hogy bizonyos ágazatok teljesen kikerültek az országból, amiket pótolni kellett, illetve sok esetben teljesen az alapoktól kifejleszteni, tekintve, hogy a szomszédos, újonnan megalakuló államokkal nem igazán létezett, létezhetett semmilyen (gazdasági) együttműködés.

A békediktátum sok más mellett súlyos gazdasági katasztrófa, ha nem tragédia volt Magyarországnak. A jelentős termőföldek mellett a legnagyobb veszteség mégis az elvesztett területeken található bányák voltak, mely sújtotta az országot. *„A bányászat jelentős része ugyanis a jelenlegi ország területén kívülre esett. Így pl. a nemesfém-bányászat – amely korábban Nagybánya és Felsőbánya, illetve Zalatna és Kőrösbánya környékén volt elsősorban fejlett – Romániához került. A felvidéki nemesércbányászat Zólyombreznó és Besztercebánya vidékén, valamint Selmecebányán, a szlovák gazdaság részre lett a kialakuló új csehszlovák államon belül. A feketeszénkészletek jelentős része is elveszett. A barnaszénkészletek jelentős része Dél-Erdélyben – Vajdahunyad, illetve Petrozsény és Lupeny környékén – ettől kezdve az új román államot gazdagította. A vasérckészletek jelentős része a Felvidéken található a Lőcse, Szomolnok, Rozsnyó, Görnicbánya háromszögben. Ez a terület a létrejövő Csehszlovákiáé lett, beleértve az itt kialakult jelentősebb feldolgozóipart is. Néhány fontos vasércbányánk volt Erdély területén is. Észak-Erdélyben Aknasuhatag és Rónaszék térségében bányásztak vasércet, valamint Erdély déli részén több helyen is: pl. Ruszkabányán, a Maros-völgytől északra eső hegyekben és Boksánbánya környékén, illetve Vaskón és Rézbányán. Utóbbi környékén komoly vasérckészletek is találhatóak, a Székelyföldön pedig Székelyudvarhelytől délkeletre voltak jelentősebb vasérclelőhelyek. Horvátország elcsatolásával a horvátországi vasérckészletek is elkerültek az országtól: A Varasd környéki bánya, részben pedig Horvátországnak a Szávától délre eső területein nyitott vasércbányák is. Teljesen kőszobányák nélkül maradt Magyarország. Romániában főként Máramarossziget, Aknasuhatag és Aknaszlatina környékén bányásztak sót. A másik nagyobb lelőhely Dés környéke volt, a harmadik pedig Marosújvár. Székelyföldön*

Szováta térségében voltak jelentősebb lelőhelyek, a szász vidéken – Dél-Erdélyben – pedig Nagyszeben mellett.”

Ezzel szemben viszont torzán a feldolgozóipar jelentős része az új országhatáron belül maradt (50,7%-a), jelentős gépgyárak viszont a környező országokhoz kerültek, akárcsak a bányák. A vegyipar jelentős része is az országhatárokon kívülre került, a korábbinak 54,9%-a maradt Magyarországon. A faipar (mind kitermelés, mind feldolgozás) viszont szinte teljes mértékben Romániához és Csehszlovákiához került át, mindössze 22,3% maradt a mai országrész területén.

Természetesen a faiparhoz kapcsolódó papír-, illetve cellulózipar is ezáltal javarészt szintén például Erdélyben volt, (és maradt is) hiszen a Kárpátok nagy mennyiségű fával szolgáltak az iparágnak.

A könnyűipart tekintve is nagy károkat szenvedett az ország: elveszett az üvegyárak (pl.: Zsolna), textil-, bőrgyárak (pl.: Temesvár), cipőgyárak (Erdély, Felvidék) nagy hányada. Ugyanakkor Magyarországon maradt a gépipar túlnyomó többsége, mintegy 82,2%-a, mivel ez nagyrészt Budapest környékén, valamint Észak-Kelet Magyarországon (Miskolc, Diósgyőr, Salgótarján) épült ki, viszont a nyersanyagforrások nélkül, és nyilván együttműködésről szó sem lehetett, sőt vámháborúskodásba is kezdtek az országok, amely így sikerrel hátráltatta még további módon a gazdaságot, és annak normális működését. Az országhatáron belül megtalálható, és kibányászható nyersanyagok viszont nyilvánvalóan elégtelenek voltak. *„A Dunántúlon voltak barnaszénkészletek Brennbergbánya, Tatabánya, Dorog, Várpalota környékén, illetve Észak-Magyarországon, Salgótarján, illetve Rudabánya térségében. Feketeszén-termelés az új Magyarország területén gyakorlatilag csak a Mecsekben folyt. Ami a többi nyersanyagot illeti, vasérc csak Tatabánya térségében volt. Az új kincsek, a Dunántúli-középhegységben Gánt és Halimba vidékén fellelt bauxitkészleteknek a jelentősége viszont az elkövetkezendő években felértékelődött. A mai Magyarország területén kősólelőhelyek gyakorlatilag nem maradtak, a földgáz-, illetve olajkitermelés a két világháború közötti időszakban megindult ugyan, de elmaradt a Kissármás térségében fellelhető készletektől.”*

Ezen változások hatására Magyarország és gazdasága egy eddig még nem tapasztalt, új egységgé alakult át, amelyre égető nyersanyag-, és a piachiány volt a legjellemzőbb. Míg a háború (és az azt lezáró béke) előtt biztos piac vette fel a magyar termékeket a Monarchia tartományai által, és biztosított visszafelé iparcikket, valamint ösztönözte és segítette a szinte belkereskedelmi jellegű gazdaságot a vámmentesség, a közös pénz- és hitelrendszer, addig annak felbomlásával az azt követő vámakadályok további nehézségeket gördítettek a kivéreztetett gazdaság elé, és lényegében megugorhatatlan akadályokat állítottak fel. *„Az új*

országterület fában, fémekben, érceken szegény volt, de a textilipari nyersanyagok egy részéből is importra szorult. A területi változások nyomán a – főképpen Budapesten összpontosuló – magyar feldolgozóipar elveszítette nyersanyagbázisát (például a kohászat termelőképességének pusztán 31%-a, a vasérctermelésnek 11%-a maradt az új Magyarország területén). Hasonló helyzet volt a faiparban, ahol – az erdőségek híján – mindössze 16%-os volt a kapacitás.”

„Bár a békeszerződések tartalmazták a monarchiai vámok életben hagyását, az 1920-as évektől világszerte vámemelések zajlottak, és az ebben a térségben kialakuló infláció a monarchiai vámok alkalmazását lehetetlenné tette. A 20-as években kialakuló vámtételek átalakultak, emelkedtek és romboló hatással korlátozták a gazdasági kapcsolatokat. Az új vámtarifák a magyar gazdaság bojkottját jelentették a kisantant országok részéről. A kereskedelem korlátozását és beszűkülését, a magyar gazdaság működésének és fejlődésének akadályozását eredményezték. A vámtarifák általános jellemvonása volt, hogy a vámtételek nagysága jelentősen meghaladta a háború előtti mértéket. A Duna-völgy egymásra acsarkodó kisnemzetek világává vált, ahol a gazdasági együttműködés korlátozódott. A volt osztrák és cseh területekről hazánkba szállított áruk értéke (a területváltozásokat figyelembe véve) 1913-ról 1924-re 60%-kal csökkent.”

A másik komponense a válságnak a növekvő infláció volt, a húszas évekre tudatos pénzügypolitikává is vált az inflációs politika. 1921-ben 17,3 milliárd koronányi bankjegy volt forgalomban, egy évre rá ez a mennyiség megháromszorozódott, 1924-ben pedig már a 2500 milliárdot is elérte, okozva ezzel a pénz rohamos értékvesztését. „Amíg 1 aranykorona 1919 augusztusában 9,9 papírkoronát jelentett, 1924 májusában 1 aranykorona már 18,400 papírkoronával volt azonos. Ezzel párhuzamosan az állam hatalmas hiteleket folyósított a nagybirtoknak, mégpedig valorizálatlan formában. A pénz értékcsökkenését nem számították be a törlesztéseknél. Ilyen módon a kormány inflációs konjunktúrát kívánt kiváltani. A romló papírpénzben nyújtott hitelek – aranyban vagy természetben számított – értékét nem határozták meg, így a visszafizetés esedékességekor töredékére zsugorodott értékű papírpénzt kellett visszafizetni. A valorizálatlan hitelek játszották a legnagyobb szerepet a finanszírozásban 1921–1924 között. A kialakuló inflációs konjunktúra körvonalai abból adódtak, hogy jelentős korszerűsítés zajlott a felvett hitelekből, csökkentek a munkabérek, valamelyest csökkentek a termelési költségek is, és egy hatékonyabb, modernebb gazdaság körvonalai kezdtek kirajzolódni a húszas évek közepére. A súlyos inflációból csak külföldi, adott esetben népszövetségi kölcsönrel és jelentős külföldi hitelfelvételekkel lehetett kilábalni.”

„Az 1924. évi 4. törvénycikk beiktatta a stabilizációs törvényt, az 5. törvénycikk életre hívta a Magyar Nemzeti Bankot, amely formailag az államtól független pénzügyi részvénytársaság volt, a bankjegykibocsátás monopóliumával felruházva.

A 20-as évek közepére megindult a külföldi tőke beáramlása is. A Magyar Pénzügy 1924. november 5-i számában már előlegezte, hogy „a népszövetségi kölcsönök csak kezdet, amely után jönnie kell további hitelműveletek egész sorának”. Valóban realizálódott a Rimamurányi Vasmű rekonstrukciós hitele, 48 vidéki város vett fel kölcsönt, 1926–89 között 38 hosszúlejáratú hitel-megállapodás született, a megyék 62 milliós kölcsönt vettek fel, a vidéki városok egy második hullámban 35 milliós kölcsönt jegyeztek, illetve vettek fel.

1924 és 1931 között összesen 1,3 milliárd pengő hosszúlejáratú hitel áramlott az országba, ugyanezen időpontban a rövidlejáratú hitelek összege elérte az 1,7 milliárd pengőt. Ennek 40%-át áruhitelek tették ki.” Összességében elmondható, hogy Magyarország rendkívüli mértékű hiteleket vett fel a húszas években, még a háború előtti időkhöz képest is jelentősen nagy összegekben, amik jelentős részét az infrastruktúrába investálták, viszont meglepően kisméretű részt használtak fel ipari, villamosítási vagy termelési célokra. „Az ipari termelés fejlesztésére 150 milliós hitelösszeg körvonalazódott. A termelő beruházások a hosszúlejáratú hiteleknek kb. 20%-át tették ki. E hitelösszegek 15%-át a termeléssel közvetlen összefüggésben nem álló építkezések: közegészségügyi, közoktatási beruházások, lakásépítési akciók, kórház- és iskolaépítési programok jelentették. A felvett hitelek meglepően nagy részét, 25%-át az államapparátus bővítésére és különböző állami építkezésekre fordították. A tizes–húszas évek fordulóján bekövetkezett történelmi változásokkal, illetve a trianoni békeszerződéssel a magyar gazdaság új helyzetbe került. Ez nem egy olyan szokásos gazdasági válság volt, mint amelyet a nyugati gazdaságok átéltek az I. világháború után. Olyan komplex válságról volt szó, amely a területi átrendeződésből, piacvesztésből, a Kisantant megalakulása következtében kialakult ellenséges viszonyból, a Duna menti kisállamok elzárkózásából, a magyar gazdaságot sújtó blokádból, a nyersanyagkincsek jelentős részének elvesztéséből, a monarchiai piacra termelő feldolgozóipar jelentős részének kapacitáskihasználatlanságából együttesen következett.”¹

Összefoglalva, Magyarországon a mezőgazdaság volt a húzóágazat a gazdaságban, foglalkoztatva a népesség közel két harmadát, ám a területek nagy részének elcsatolásával ez hatalmas törést okozott. A bányakincsek elvesztésével pótlásként azokat Észak-Kelet Magyarországon való bányászattal próbálták helyettesíteni.

¹ Mózes Mihály (2009): Trianon gazdasági hatásai. http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/2404/1/177-190_Mozes.pdf (2022.04.21.)

A két világháború közötti időszak

Magyarországon az 1918 és 1939 közötti időszak az újjáépítés korszakaként is nevezhető: az I. világháború nemcsak nyilvánvaló pusztítással járt, hanem a békediktátum okán példátlan területvesztéssel is, amely hatásaival meg kellett birkóznia az országnak. A korábban leírt veszteségek pótlása, újonnan kiépítése nem kizárólagos kihívása volt az országnak ebben az időszakban: a békediktátum megaláztatása, mint más vesztes országokat, Magyarországot is szélsőségek felé orientálták. A vörös-, illetve a fehérterror, a környező országok katonáinak bevonulása és rekvirálása, a gazdasági világválság mind súlyosan érintette az országot. A stabilizálódás után Magyarország a (gazdasági) kapcsolatait a tengelyhatalmakkal alakította ki leginkább, majd az ő oldalukon is lépett be a II. világháborúba.

A második világháború után: a kiépülő pártállam és az Új Gazdasági Mechanizmus időszaka

A II. világháborút követően a szörnyű állapotok, mint az éhezés, és a világtörténelem legbrutálisabb inflációjának megfékezése után az ország elsődleges gazdaságpolitikai célja a szocialista mintára való iparosítás volt, aminek mindent alá is rendelték. A háború végével olyan intézmények, mint az Újjáépítési és Közmunkaügyi Minisztérium, valamint a Területrendezési Intézet (TERINT), a pusztítások kezelésére, illetve a földreform okozta változásoknak koordinációjára. Jelentős intézkedés született a területpolitikában, a megyék struktúrájának változtatásai ügyében: megszüntették a túl kis méretű megyéket, járásokat csoportosítottak át megyék között, egyes megyeszékhelyeket megváltoztattak (pl.: Esztergom-Tatabánya). A legfontosabb jellemző az időszakra új szocialista iparvárosok építése: „*Tatabánya – szénbányászat, 1947; Várpalota – erőmű, 1950; Sztálinváros [1961-től Dunaújváros néven] – vasmű, 1951–1961; Komló – szénbányászat, 1951; Kazincbarcika – vegyiművek, 1954; Oroszlány – szénbányászat, 1954; Ajka – bauxitfeldolgozás, 1959*”² és ezek mellett a társadalom és a gazdaság szerkezetének szocialista iparosításhoz való igazítása zajlott, amelynek részét képezte az elképzelés, miszerint eltörlik a hagyományos falusi létformát, mivel a tervgazdálkodásos mezőgazdasági rendszer csak olyan feltételek mellett tudott életbe lépni, és működésben maradni, amiket az akadályozott.

A területrendezés egy olyan rendszert határozott meg egy határozatban, amelyben a települések három csoportba lettek felosztva: az első a kiemelten fejlesztendő, a beruházások legnagyobb részét felszívó települések, melyek leginkább kiszolgálják a szocialista ipari

² Rechnitzer János–Smahó Melinda (2016): Területi politika [Digitális kiadás.] Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789630598293> Letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/dj156tp_106_p3#dj156tp_106_p3 (2022. 04. 24.)

fejlesztéseket. A második csoport olyan településeket foglalt magába, ahova már egy fokkal kevesebb erőforrást szántak, ám de szintén az iparosodás, a városiasodás elősegítése, ösztönzése volt a cél. Az utolsó, harmadik osztály a falusias, egyéb települések voltak, így minimálisan fejlesztendő, vagy fejlesztésre nem ajánlott státuszba kerültek. Amellett, hogy beruházás sem érkezett (volna) ezekre a településekre, egy későbbi változatában a határozatnak még az építési engedélyeket sem lehetett volna kiadni. Ahhoz képest pedig, hogy végül törvényi szinten *nem* került elfogadásra ez a határozat, ami osztályokra bontva kategorizálja a településeket, nagy mértékben határozta meg a településpolitikát, az erőforrások elosztásának a szocializmusban, ebből fakadt például a magyar falvak leépülése és leszakadása, mely negyven éven keresztül húzódott és lényegében majd csak a rendszerváltozással lett elkezdve a rehabilitációjuk.

A magyar gazdaság emellett, -mint ismeretes-, szovjet mintára kialakított szocialista tervgazdálkodásos rendszer volt, melyre röviden az jellemző, hogy minden fontosabb nagyipari egység, illetve bánya az állam tulajdonát képezte, amiknek a termelését (nagyon sok esetben nem hozzáértő személyek) felső utasítás alapján határoztak meg, és kényszerítették ki. A szovjet stílus a nehézipar-preferenciájának köszönhetően erőteljesen növelte a nagyipar termelését, minden más ágazat, -illetve az emberek-, kárára. A nagyipar túlzott mértékű előtérbe helyezése, illetve az agráripar nehézkes átalakítása miatt tömegek kerültek át az ipari munkák világába és szerezték megélhetésüket a nehézipar által foglalkoztatva.

A hatvanas évekre azonban már az (elvakult) eszmehű pártállamnak is be kellett ismernie (mint ahogy egyébként más szocialista országnak akkoriban), hogy a kizárólagos kvantitatív termelés nem fenntartható, és kvalitatív irányban is fejlesztéseket kellene eszközölni. Ennek köszönhetően fogadták el az Új Gazdasági Mechanizmus (később ÚGM) nevű reformot 1968-ban, mely piacgazdasági elemeket emelt be a szocialista gazdaság-szervezésbe. Ez tagadhatatlan pozitív következményeket hozott, ám még „jobbna” (de mindenképpen gyorsabbnak és könnyebbnek) bizonyult nemzetközi hiteleket felvenni, amihez akkoriban könnyen és kedvező feltételek mellett fért hozzá az ország, aminek hatására Magyarország adóssága nemzetközi viszonylatban nagyjából tízszeresére nőtt, aminek kiadásai hihetetlen mértékben terhelték meg az ország költségvetését, amely enélkül is elég kifogásolható állapotban volt.

A gazdaság katasztrófához közelítő állapotán a hetvenes évek olajválsága sem segített: a szovjet olcsó olaj nem volt elegendő, a világpiacról pedig hatalmas összegek árán fért hozzá az ország. Amíg az olajárrobbanás a világ, piacgazdaságon működő államait ösztönözte az alternatív technológiák bevetésének és az azokra való áttérés irányába és megalapozta,

lényegében bebetonozta a későbbi fejlettségüket is, addig a szovjet mintára működő tervgazdaságok kizárólag a negatív következményekkel szembesültek: sem elegendő olaj nem volt, sem másjellegű technológia.

A szocialista rendszer hanyatlásának árnyéka már akkor érezhetően a levegőben lógott, mikor Kádár, a szovjet egyet nem értés ellenére, hogy kiküszöbölje a magyar totális csődöt beléptette az országot a Valutaalapba és a Világbankba is, de ez sem tudott magában sok eredményt hozni hiszen amik tényleg javítottak volna a helyzeten (a helyzethez képest irreálisan magas életszínvonal, és a lakosság teljes foglalkoztatottsága), azokat a politikai csőd elkerülése érdekében nem áldozta fel, hiszen tulajdonképpen ezek voltak a nép szemében az utolsó (ha nem az egyetlen) oszlopai a hatalomnak.

Az évtizedeken át tartó gazdasági, és egyre növekvő társadalmi és politikai válság 1989-ben tetőzött be az alkotmányreformmal és rendszerváltoztatással, mely Magyarországból ismét a világpiachoz tartozó demokratikus köztársaságot csinált.

Rendszerváltozás Magyarországon: fejlődés és leszakadás

Magyarország a szovjet stílusú tervgazdálkodás, és összességében a szocialista politikai rendszer lezáródásával teljes gazdaságában, struktúrájában és tulajdonképpen minden szinten megváltozott. A Szovjetunió felbomlásával és a keleti blokk országainak kapitalizálódásával, a nemzetközi piacra való kijutással egyszerre rengeteg olyan dologgal kellett szembenéznie az országnak, amire eddigi fennállása alatt nemigen volt példa. Magyarország technikailag a negyvenes években, közvetlenül egy világháború után kiesett a világgazdaságból, és mint szovjet-rendszer működött a vasfüggönnyel elzárt Nyugat-Európa „árnyékában”, a nyugati technológiák és működési struktúrák részleges ismeretében fejlődött, nyilvánvalóan elképesztően elmaradva a nyugati, kapitalista országoktól. Mikor megnyíltak a piacok Magyarországnak világ felé, és Magyarország is hirtelen a világpiac részévé vált, majd elindult a nyugati államokhoz való integrálódásnak az útján, az a nyilvánvalóan megjelenő fejlődések mellett nagy válságot is idézett elő. Már a kilencvenes évek legelejére súlyos recesszióba taszította a rendszerváltás a gazdaságot: a szocialista teljes foglalkoztatás azonnal tarthatatlanná vált, és hatalmasra ugrott a munkanélküliek száma, emellett a piaci elemek átvétele kezdetben annyira megterhelte a gazdaságot, hogy a GDP jelentősen visszaesett, illetve magas volt az infláció mértéke is: ennek megoldására az egyik feltétel volt olyan megszorításokat eszközölni, amik tovább vetették vissza az életszínvonalat, és ezáltal osztotta meg a társadalmat, ám vitathatatlan, hogy az évtized végére már stabilizálódtak a kilencvenes évek elején aggasztóan rossz értékű mutatók.

A másik ok, ami a válságból való kiutat teremtette meg, hogy az évtized végére a privatizációnak köszönhetően rengeteg, eddig állami kézen lévő vagyont tett pénzzé, jelentősen növelve ezzel az államkasszát, illetve, hogy a piacok megnyitásával a külföldről érkezett tőke és fejlesztések (leginkább infrastruktúra) addigra tudtak kimutatható hatást elérni.

Történelmi jelentőségű, hogy több mint tíz évvel a csatlakozási igény bemutatása után, végül 2004. május 1-ével az ország, sok más közép-európai állammal együtt, csatlakozott az Európai Unióhoz, mely teljesen új fejezetet nyitott az ország életében.³

Összefoglalva, Magyarország a huszadik században több meghatározó változáson esett át, míg elnyerte mai alakját, struktúráját, berendezkedését. Az elcsatolt területek, és az ott elhelyezkedő iparok, iparágak elvesztése akkora hatással volt a gazdaságra, mint maga a megalázó békeegyezmény az egész országra és lakóira. Hihetetlen veszteségeket szenvedett még el az ország a II. világháborúban is, majd a szocialista tervgazdálkodás gyakorlatilag kivérezte, mindezt úgy, hogy az emberek nem is nagyon érzékelték a „puha” diktatúra speciális, sajátosan magyar kialakulásában.

Többek között azért is volt nagy szükség látni, hogy min ment keresztül az ország a múlt században, hogy megértsük később a problémáit, és hogy megoldást találhassunk rá, hogy miért nem sikerül megoldania őket. Ebben lényeges az a „hozadéka” a történelemnek, hogy jellemző az ilyen, hasonló múltú országokra, -így Magyarországról is elmondható-, hogy a folyamatos erős központi vezetés, a kormányzat jelentősége a történelem során a társadalmat arra „kondicionálta”, hogy az aktuális vezetéstől várja el a saját, illetve más helyzetének javulását. Az ilyen erősen paternalista országok társadalma, ha nem is hisz feltétlenül a kormánynak, a „hatalomnak”, mint ahogy az megfigyelhető az országban egyébként⁴, mégis elvárja, hogy fentről kiszervezze a problémák megoldását. Ezzel azonban nagyon sok baj van, tekintve, hogy rengeteg esetben egész egyszerűen nem tud a központi vezetés hatékonyan eljárni például helyi ügyekben: nem tud olyan precedenst alkotni, amely az ország egész területére nézve alkalmazható és működőképes, viszont helyi szinten sokszor nem csak a lehetőség, vagy az erőforrás hiányzik, hanem maga a szándék: mint ahogy a segítségre szoruló fél is a „nagy felső hatalmat” tekinti kompetensnek, hogy megoldja a problémáit, és helyi szinten nincs meg a bizalom olyan formája, nincs olyan megítélése a helyi erőknek, hogy helyben adjon eszközt az

³ Karácsony Péter (2020): A rendszerváltás gazdasági hatásainak elemzése. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekkek/article/view/33342/33237> (2022.04.23.)

⁴Tóth István György (2009): Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékstruktúrájában. https://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/gazdkult_elemzeszaro_toth.pdf (2022.04.23.)

önkormányzatok kezébe például, addig magasabb szinten is az általános vélekedés országszinten az, hogy bármi probléma adódik, azt csak „felsőbb szinten”, magasabb befolyással lehet csak megoldani. Ez természetesen hordozza magában a rációt, hogy ha mindenki „valaki másra néz”, akkor számos probléma egészen egyszerűen nem lesz megoldva, ami már önmagában nagyon negatív, viszont a társadalom felelősségvállalása sem változik, nincs cselekvési morál, kedv, amely arra készítené az embereket, hogy ha valami nem lett megoldva, illetve nem lehet megoldani központi beavatkozás nélkül, akkor helyi szinten kellene kezelni. Nyilvánvalóan ez nem minden esetben igaz a társadalomra, és összességében az országra, de nagyon sokszor viszont igen. A történelem, Magyarország múltjának ismerete kell ahhoz, hogy ezt a felismerést meg lehessen tenni, illetve ahhoz, hogy megértsük ez hol, milyen problémánál okoz hatalmas hátrányt és oda hogyan jutott el az ország. De mielőtt ezt a speciális problémát elemeznénk, térjünk ki Magyarország két nagyrégiójára részletesen, különböző statisztikák alapján, hogy megkapjuk a vázát a két ország-félnek, aminek segítségével nagyobb rálátásunk nyílik majd a problémákra, illetve a pozitívumokra, a fejlődésre is.

MAGYARORSZÁG KÉT FELE: A DUNÁNTÚL ÉS AZ AÉFÖLD-ÉSZAK NAGYRÉGIÓ ÖSSZEHOSONLÍTÁSA

Egy ország bármelyik régióját, jelen esetben Magyarország két nagyrégióját, egymással összehasonlítva érdemes vizsgálni és elemezni. Az ok amiért ezt a két régiót hasonlítom össze, és gondolom, hogy érdemes a két régiót összehasonlítani, az az, hogy az ország amellet, hogy még a mai napig is erősen főváros-központú, kettéosztottnak tűnik nyugati és keleti oldalakra, egy területileg is közepén, függőleges irányú tengely mentén. A rendszerváltást követően mintha nyugatra tolódott volna a fejlődés súlypontja és hogy így a Dunántúl egy fejlettebb, több erőforrással bíró, nagyobb jóléttel rendelkező régiónak tűnik, mint Magyarország „másik fele”, a keleti Alföld-Észak nagyrégió.

Ez az elmélet viszont részben már abban a pontban bizonyul hibásnak, hogy feltételezi, hogy a Dunántúl jelentősebb Budapestnél és nagyobb hatása van az ország egészére. Az ország fővárosa minden tekintetben Magyarország legfejlettebb régiója, amely külön is vált Pest megyétől a NUTS rendszer osztályozása alapján. (Budapest és Pest megye két különálló NUTS 2-es régió, együtt alkotva Közép-Magyarország NUTS 1 nagyrégiót.)

Szakdolgozatomban azonban a Dunántúlt Kelet-Magyaroszággal összehasonlítva vizsgálom meg, és főként arra keresem a választ, hogy valóban fejlettebb-e különböző mutatók részletes átvizsgálásán keresztül, és vajon miben fejletlenebb az észak-keleti régió, ennek mi

lehet az oka, valamint hogyan lehetne azokat megszüntetni, megváltoztatni, és egyáltalán lehetséges-e jelentős változást elérni a térség leszakadó részein.

A Dunántúl

Magyarország nyugati területeinek megnevezése, az országban hátról az egyik, Nyugat-Magyarország régióit összefoglaló nagyrégió a statisztikai célú NUTS besorolás alapján. Határai északról, nyugatról és délről maga az országhatár, keletről pedig a Duna választja el Közép-Magyarországtól, illetve az Alföldtől. Határos vele Szlovákia, Ausztria, Horvátország és Szlovénia. A magában foglalt régiók a Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl, valamint a Dél-Dunántúl, ezen belül pedig a kilenc megye, ami itt megtalálható: Baranya, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Somogy, Tolna, Vas, Veszprém, Zala. Földrajzilag tekintve a Dunántúl része Pest megye, illetve Budapest a Duna jobb partjára eső része, bár a közfelfogás, valamint a statisztikai számbavétel sem sorolja oda ezeket a területeket (Budapest és Pest külön-külön kettő NUTS 2 régió, közösen Közép-Magyarország NUTS 1 nagyrégiót alkotják.)

A Dunántúl legnépesebb települése Dél-Dunántúlon helyezkedik el, ez Pécs, Baranya megye megyeszékhelye, a második legnépesebb a nyugat-dunántúli Győr, Győr-Moson-Sopron megyeszékhelye, harmadik legnépesebb pedig Székesfehérvár, a közép-dunántúli Fejér megye székhelye. Jelentős települések még: Szombathely, Esztergom, Veszprém, Kaposvár, Zalaegerszeg, Tatabánya, Dunaújváros, Szekszárd és Sopron.

Tájegységeit tekintve maga a Dunántúl összefoglalva nem alkot egy önálló tájegységet, azonban Magyarország hat földrajzi nagytájából négy teljes egészében itt helyezkedik el, ezek pedig a következők: a Kisalföld, a Nyugat-magyarországi peremvidék (vagy Alpokalja), a Dunántúli-dombság, valamint a Dunántúli-középhegység.

Közigazgatás szempontjából az ország rész összesen 3 régiót, 9 megyét, 68 járást és 1714 települést foglal magába, összesen 37 ezer km²-en, és hozzávetőlegesen 2,9 millió lakossal rendelkezik. A járások és települések megoszlása a régiókban: Nyugat-Dunántúl: 20 járás, 657 település; Közép-Dunántúl 24 járás, 401 település; Dél-Dunántúl 24 járás, valamint 656 település.⁵

⁵ TÉRPORT (é.n.) Magyarország régiói. <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/kozep-dunantuli-regio>; <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/del-dunantuli-regio>; <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/nyugat-dunantuli-regio> (2022.04.23.)

Észak-Magyarország és az Alföld

Magyarország keleti fele, három régió, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, valamint a Dél-Alföld régiók összefoglaló nagyrégiója a NUTS besorolás alapján. Északról, keletről, valamint délről az országhatár, nyugatról a Duna jelöli határait elválasztva ezzel Közép-Magyarország, illetve a Dunántúl nagyrégióktól. Határos vele Szlovákia, Ukrajna, Románia és Szerbia. A három régió megyéi, amelyeket a terület magába foglal: Bács-Kiskun, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád-Csanád, Hajdú-Bihar, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék.

Az ország 3 legnépesebb települése itt találhatóak meg (a főváros után): Hajdú-Bihar megye székhelye, Debrecen; Csongrád-Csanád megyeszékhelye Szeged, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelye Miskolc. Jelentősebb városok a nagyrégióban még Nyíregyháza, Kecskemét, Szolnok, Békéscsaba és Eger.

A nagyrégió két magyar tájegységet foglal magába, északon az Északi-Középhegységet, területe többi részén pedig az Alföld síkságai nyúlnak el.

Közigazgatását tekintve 9 megye, 87 járás található meg itt, területe mintegy 49 ezer km², népessége közel 3,8 millió fő. A járasok megoszlása a régiókban: Észak-Magyarország 29 járás, 610 település, Észak-Alföld 32 járás, 389 település, Dél-Alföld 26 járás, 254 település.⁶

Összehasonlítás: számok és átlagok

A következőkben a két nagyrégiót, a címbéli Dunántúl, valamint az Észak és az Alföld összes, a nagyrégiókra jellemző számok mentén hasonlítom össze különböző statisztikákban, olyan különböző szempontok alapján, mint például az egészségügyi ellátottság, átlagkereset, lakhatási viszonyok... stb. Később is fontos lesz, de nagyon fontos már az elején tisztán látnunk a tényt, hogy a statisztikák, amellet, hogy megkerülhetetlenül fontosok, egyszerűen nem képesek tökéletesen leírni egy-egy területen a vizsgált viszonyokat, és minél nagyobb a terület, amelyet vizsgálunk egy összesített statisztikában, annál nagyobb a szórás, annál nehezebb látnunk a valós képet az adott területen. Például, ha nincs nagy különbség a két nagyrégió között, az nem jelenti azt, hogy a valós viszonyok között sincs nagy különbség a régiókon belül, illetve, hogy az átlag jól leírja az egész régiót. Nem pontos annyiban, hogy a nagyrégiókon belül is elképesztő nagyságú szórás figyelhető meg, akár abban a tekintetben is, hogy hogyan különbözik egymástól a Nyugat-, illetve Dél-Dunántúl régió, vagy éppen Debrecen városa, és a környező falvak. Éppen ezért ki kell emelni, hogy a statisztika kizárólag a nagyrégiók átlaga,

⁶ TÉRPORT (é.n.) Magyarország régiói. <http://www.terport.hu/regiok/magyarország-regioi/eszak-magyarországi-regio>; <http://www.terport.hu/regiok/magyarország-regioi/eszak-alfoldi-regio>; <http://www.terport.hu/regiok/magyarország-regioi/del-alfoldi-regio> (2022.04.23.)

és nem az általános jellemző, ami lefedi az egész térség értékeinek, mutatóinak színvonalát. Mindezek mellett viszont más módon nem lehet összehasonlítani a két nagyrégiót, csak ha a statisztikákra hagyatkozunk, ám azok is sokszor be tudják mutatni azt a kontrasztot, ami a közvélekedésben is érezhető: a Dunántúl (bizonyos régióinak) fejlettsége, illetve sok keleti régió lemaradása.

A problémákról, amiket a nagyrégiók statisztikáiból nem láthatunk, később lesz szó, valamint a kialakulásukról és kezelésükről is.

Személyek száma Magyarországon (2015-2020), táblázat 1

Magyarország népessége a legelső pont, amit meg kell vizsgálni, hogy tiszta képet kapjunk az ország lakosságáról, és a népesség területi lokációjáról. Az ország népességéről elmondható, hogy megközelítőleg 9,5 millió lakossal rendelkezik, társadalmi struktúráját tekintve pedig (az európai átlaghoz hasonlóan) előregedő. Nemzetiségileg homogénnek tekinthető.

A Dunántúlon közel 3, az Alföld-Észak nagyrégióban átlagosan 3,7 millióan élnek. Az ország átlagához hasonlóan a két nagyrégióban is egy lassú csökkenés figyelhető meg az évek múlásával, kivétel ez alól a Dunántúl 2019, 2020-as értékei, amely kis mértékű növekedést mutatnak az előző évek adataihoz képest. Ebben közrejátszik a belső migráció, amely hatására az országon belül egyre „nyugatabbra” költöznek az emberek.

A népesség jövőjéről fest nem olyan pozitív képet az Eurostat elemzése⁷, amely alapján 2050-re az ország népességének nagyjából tizede tűnhet el, már amennyiben nem leszünk képesek nemcsak, hogy megállítani, hanem megfordítani a negatív irányú népességváltozást. Az elemzés szerint leginkább az Alföld-Észak nagyrégió megyéit fogja megviselni a népességveszteség: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 82 ezer, Borsod-Abaúj-Zemplén megye 77 ezer, Békés megye 61 ezer és Jász-Nagykun-Szolnok megye 51 ezer fős lélekszámcsökkenés várható 30 éven belül a jelenlegi állapottal számolva, amennyiben nem lesz szignifikáns változás, de alig van kivétel (csak Győr-Moson-Sopron, illetve Pest) a megyéket illetően, ahol ne lenne várható népességcsökkenés.

Az egészségügy helyzete (2010-2020), táblázat 2a, 2b, 3a, 3b

Az első kategória a népesség után, amiben összevetem a két nagyrégiót, az egészségügyi állapotokra vonatkozik az országban. Egy ember egészségét nagy mértékben befolyásolja, hogy hova születik, és milyen életet folytat, összefoglalva leírva különböző külső és belső tényezők

⁷ EUROSTAT (2021) Population projections at regional level. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_projections_at_regional_level (2022.04.22.)

hatásától függ. Külső tényezők között szerepel a természeti-, földrajzi-, kémiai-, biológiai és társadalmi környezet, az egyén munkakörnyezete, közlekedési módja(i), keresete, valamint a hozzáférése az egészségügyi ellátásokhoz, a belső tényezők pedig az egyén saját, genetikai adottságai, jellemzői, életkor, nem... stb.

A felhasznált statisztikákban az adatok 2010 és 2020, valamint 2015 és 2020 közötti mérések eredményei.

Először a várható élettartamot érdemes megvizsgálni, annak a változásait tanulmányozni. Magyarországon a várható élettartam a férfiak közt 2010 és 2020 között 5,2 évvel, emelkedett 56,5-ről 61,7-re, a nőknél ugyanez idő alatt 4,7 évvel emelkedett a várható élettartam, ott a kiinduló, tehát a 2010-es érték 58,9 év volt, ez alakult 2020-ra 63,6-ra. Kijelenthető, hogy az országos várható élettartam a férfiaknál és a nőknél is, nagyon kis arányú kivétellel, arányosan növekedett az évtized alatt (kivételek, amikor csökkenő irányú volt a változás a táblázatokban piros színnel jelöltem: a férfiaknál 2015, nőknél 2011, illetve 2015). A legnagyobb elért érték sárgával van kiemelve.

A férfiak és nők között nincs jelentős eltérés, ám az kijelenthető, hogy a nők átlagosan másfél évvel élnek tovább a férfiaknál a teljes országot tekintve.

A két nagyrégiót, adatok hiányában csak 2015 és 2020 között lehet összehasonlítani, ám erre az időszakra is nagyban vonatkozik a teljes országot leíró jellemzés. Mind a Dunántúlon, mind az Alföld és Észak nagyrégióban évről évre egy lassú, folyamatos növekedés figyelhető meg. A férfiak várható élettartama a Dunántúlon 58,4-ről 60,7-re nőtt, a nőké 60,5-ről 63,8-ra, valamint ki kell emelni, hogy a Dunántúlon a nők várható élettartama minden évben az országos átlagot meghaladó értékű. A keleti országrészben a növekvő tendencia ugyan megegyezik az országos és a dunántúli arányokkal, ám a férfiak és a nők élettartama is az országos átlag alatt helyezkedik el: a férfiak számai a vizsgált öt év alatt átlagosan nagyjából másfél évvel kevesebbek voltak az országos és dunántúli értékeknél, a nők között viszont a különbség átlagosan a két évet közelíti meg a 2015 és 2020 közötti változásokban.

Érdekes, bár nem meglepő kontraszt a lakosság egészségügyre fordított kiadásait tekintve egy 2017-es felmérés, mely szerint *„forintban számolva az egy főre jutó éves egészségügyi kiadások a központi régióban voltak a legmagasabbak (65,1 ezer Ft), míg Észak-Magyarországon a legalacsonyabbak (45,9 ezer Ft). 2010-hez képest a legnagyobb növekedést Nyugat-Dunántúl érte el (+86%), míg a legmérsékeltebbet Észak- és Dél-Alföld (37-37%).”*⁸

⁸ Vértés Attila (2019): Az egészségügy helyzete Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. <https://www.gki.hu/wp-content/uploads/2019/05/GKI-Az-eg%C3%A9zs%C3%A9g%C3%BCgy-helyzete-20190409.pdf> (2022.04.26.)

Az egészségügy helyzetét jól szemlélteti emellett a központi költségvetés egészségügyi intézményeinek tartozásállománya, pontosabban azok regionális megoszlása: „*A Magyar Államkincstár adatai szerint a Központi költségvetési intézmények közül az egészségügyi feladatot ellátók tartozásállománya 2019. február végén összesen 20,8 milliárd Ft-ra rúgott. Az elmúlt években rendre 45-55 milliárd Ft hiány halmozódik fel az egészségügyben, amit decemberben egyösszegben rendez a költségvetés. Ez arra utal, hogy évente az előre megállapított keretekhez képest 1 havi intézményi kiadásnak nincs fedezete. Mivel az országos ellátási feladatú intézmények is az amúgy jelentős számú intézményt felvonultató Budapesthez kapcsolódnak, a központi régióban koncentrálódik a tartozásállomány közel fele. A második helyen Dél-Alföld következik 2-3 milliárd Ft közötti tartozásállománnyal, majd Észak-Alföld és Észak-Magyarország 1-2 milliárd Ft közötti értékkel. A nyugat-magyarországi régiók összesített tartozása nem éri el a teljes állomány 14%-át.*”⁹

A következő pont, amiben vizsgáljuk a két országrészt az orvosi ellátottság mértéke a nagyrégiók szerint. Az országos helyzet a dolgozó orvosok számát tekintve egy lassú, de növekvő tendenciát ír le: 2019-re már a 40 ezret is meghaladta a dolgozó orvosok száma, ám ez visszaesett 2020-ra 37 ezerre, feltehetőleg a pandémia okozta túlterheltség hatására. Az évtized alatt egyedül 2015-ben történt visszaesés, országos és regionális szinten is.

A Dunántúl és a keleti nagyrégió közötti különbség nem a dolgozó orvosok számával, hanem inkább a tízezer lakosra jutó dolgozó orvosok számával fedhető le jobban: amíg csak a dolgozó orvosok számát figyeljük meg, addig egyértelműen látszik, hogy az Alföld-Észak nagyrégióknak ezres nagyságrendekkel több dolgozó orvosa van, ám ismernünk kell a tényeket, hogy az az országrész, amellett, hogy területileg is nagyobb, nagyságrendekkel több lakossal is rendelkezik, így csak az említett tízezer lakosra jutó orvosok statisztikájával kaphatunk átláthatóbb képet a régióról. Először is fontos megnéznünk, hogy a 2015-ös visszaesés következtében alig volt jobb a helyzet 2020-ban, mint egy évtizeddel azelőtt, mind a Dunántúlon, mint az Alföld-Észak régióban. A két régió közötti különbség viszont nem drasztikus, általában 1 orvosnyi különbség figyelhető meg a vizsgált évtizedben.

Ami statisztikákból nem derül ki, ám számos kutatás bizonyítja, hogy „*a periférikus térségek lakóinak egészsége nemcsak egyszerűen rosszabb az országos vagy vidéki átlagnál, hanem lokális jellegzetessége van, ami különösképpen érinti a mélyszegénységben élőket, akik egészségmagatartása egészen speciális: egészségük egy sajátos társadalmi-gazdasági-*

⁹ Magyar Államkincstár (é.n.) Tartozással rendelkező intézmények.
<http://www.allamkincstar.gov.hu/hu/koltsegvetsesi-informaciok/tartozassal-rendelkezo-intezmenyek/3445/>
(2022.04.24.)

kulturális közegbe illeszkedik, a rossz egészségi állapot ugyanakkor hozzájárul az elmaradottság és a mélyszegénység konzerválásához, így a rossz egészségi állapot és az elmaradottság egyfajta „ördögi köre” alakul ki.” Így ez erősen jellemző az észak-magyarországi perifériára, valamint a Dunántúl déli régiójára, mivel mindkét térségben számottevő a leszakadó, periférikus területek aránya. „A területi egészségügyenlőtlenségek bemutatásánál leggyakrabban a halálozásokat, illetve az életesélyeket alkalmazzák. Ezek alapján összességében – az általános javulás ellenére – az utóbbi évtizedekben a területi különbségek növekedtek. E mutatóknál már megyei szinten is érzékelhetők a differenciák: tartósan mondható Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Baranya és Somogy megye kedvezőtlenebb.”¹⁰

Életkörülmények (2010-2020) táblázat 4,5

Szorosan kapcsolódik az előző, egészségügyről szóló témához a következő vizsgált aspektus, az életkörülmények különbségei a nagyrégiókban. Ahogy abban szó volt a periférikus területek lemaradásáról, itt is elkerülhetetlen szót ejteni róla, mivel hatalmas mértékben befolyásol több régiót is. Míg ez a Dunántúlon a déli régiót érinti, addig az Alföld-Észak nagyrégiót több ízben, több régióban is. Ezt fontos itt is megemlíteni, hogy ennek tükrében lehessen értelmezni a számokat (amik azóta is csak a nagy átlagot tudják leírni), de ezekkel a területekkel és hatásukkal később különállóan foglalkozok (lásd: szegregátumok)

A két kiemelt pont, amit a témában vizsgálok, a szegénységnek, illetve társadalmi kirekesztődésnek kockázatának aránya, valamint a súlyos anyagi deprivációban élők aránya a nagyrégiókban, illetve országszinten.

Ha az ország egészét tekintjük, akkor megállapítható, hogy az arányok a vizsgált évtizedben alapvetően csökkenő tendenciát mutatnak, még hozzá 2011-2012 után. Ha a világváltság hazai elhúzódását tekintjük/ismerjük, akkor valóban indokoltnak látszik a csökkenés csak 2012 után való beállása. Másrészt fontos kiemelni a 2020-as adatokat: az előző évhez képest való növekedést. Nem egy nagy arányú növekedés, amit láthatunk, ám mégis számottevő, hogy egy majdnem évtizedes csökkenés után képes bekövetkezni, bár nem meglepő ok áll a háttérben: a koronavírus pandémia az egész világon erőteljes nyomokat hagyott, így Magyarországon is érezhető/látható hatások figyelhetők meg a statisztikákban, különösen a gazdasági jellegűeken.

¹⁰ Pál Viktor (é.n.): Egészségünk földrajza – Területi különbségek a hazai egészségi állapotban. <http://www.matud.iif.hu/2017/03/07.htm> (2022.04.24.)

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népességarány a Dunántúlon a 2011-es legmagasabb értéktől, majdnem 30%-tól 2020-ra majdnem felére csökkent: a két évvel ezelőtti adatok alapján 15% a kitett népesség az ország nyugati felén. Ezzel szemben, -bár hasonló arányú változással-, keleten átlagosan folyamatosan megfigyelhető a számok hozzávetőlegesen 10%-kal nagyobb mértéke. Az ottani csúcserték 2012-es, és pontosan 40,7%. Ez azt jelenti, hogy az Alföld-Észak nagyrégióban a népesség majdnem fele volt kitéve vagy a szegénység, vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának a 2012-es év körül. Az arány csökkenése onnantól kezdve viszont itt is javítani tudott a helyzeten, ám 2019-től kezdődően ismét növekszik az arány: 2018-ról 2019-re egy százalékpontot, valamint 2019-ről 2020-ra már két százalékponttal emelkedett az arány, így a legutóbbi mérés során itt 24% az arány, ami azt jelenti, hogy körülbelül 60%-kal jobb a 2012-es csúcsertékhöz képest.

A másik vizsgált kategória a témában a súlyos anyagi deprivációban élőknek aránya. „*A gazdasági válság utáni években az anyagi deprivációban és a súlyos anyagi deprivációban élők aránya számottevően csökkent Magyarországon. A háztartás munkaerő-piaci kapcsolódása, valamint a háztartásfő iskolázottsága és etnikai hovatartozása az a három legfontosabb tényező, amely az anyagi depriváció kockázatával összefügg. Minél magasabb a háztartás munkaintenzitása vagy a háztartásfő iskolai végzettsége, annál alacsonyabb a deprivációs kockázat.*”¹¹ Ha az ország egészét nézzük, akkor elmondható, akárcsak az előző példában, hogy 2011-2012 után egy folyamatosan csökkenő tendenciát követ ez a mutató is: az országos átlag a 2012-es 27,3%-os csúcsertéket követően 2019-re már 7,8%-ra csökkent, a legutóbbi adat 2020-ból pedig egy kis arányú növekedést mutat: 8,1%-ot.

Itt viszont eltérő a megoszlás az ország nyugati, illetve keleti felére: a csúcsertéket a Dunántúlon 2011-ben mérték, 22,6%-kal, az 2020-ra majdnem harmadára csökkent, 6,7%-ra. Az Alföld-Észak nagyrégióban 2012-ben érte el a legmagasabb arányt a mutató, akkor mintegy 32,7%-kal volt a legnagyobb az ország nagyrégiói közül, és azóta, 2020-ra, a dunántúli aránnyal megegyezően majdnem harmadára esett vissza. Ugyanakkor a hasonló változási arányok mellett viszont fontos eltérés, hogy a keleti arány majdnem a nyugati kétszerese a 2020-as adatok alapján: 6,7; illetve 11,9%.

¹¹ Gábos et al. (2016): Anyagi depriváció Magyarországon, 2009–2015
<https://www.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/07gabos.pdf> (2022.04.25.)

Jövedelem (2015-2020) táblázat 6

Magyarországon az egy főre jutó munkajövedelem az elmúlt öt évben egy lassú növekedési tendenciát mutat: átlagosan az országos adat évente 100.000-150.000 forintot emelkedett, a 2015-ös adathoz képest 2020-ra majdnem másfélszerese lett az egyfőre eső jövedelem, 1.634.487 forinttal. Eltérés az eddigi táblákkal szemben, hogy 2019-ről 2020-ra nem történt visszaesés, bár a növekedés valóban kisebb mértékű, mint az azt megelőző évekre jellemző.

A két nagyrégióban is ugyanez figyelhető meg: negatív változás nem történik az évek múlásával, ám említésre méltó különbségek felfedezhetők.

Ha a Dunántúlt vesszük, közel 100.000 forint a megfigyelhető éves változás, ám 2019-ről 2020-ra ennek több, mint kétszerese a növekedés: 1.352.206 forintról 1.605.274 forintra ugrott az érték. Ehhez képest a keleti nagyrégióra alapból kevesebb, illetve lassúbb ütemű növekedés a jellemző. Visszaesés itt sem történt a vizsgált öt év alatt, ám a Dunántúlhoz képest 2020-ra ismét nagyobb lett a különbség, mint azelőtt 2017-től kezdődően. Ha megfigyeljük, ez az az év, amikor a legnagyobb volt a különbség a két nagyrégió egy főre jutó munkajövedelmei között, ami után viszont elkezdett felzárkózni és „követni” a Dunántúli értékek változásának mértékét, csakúgy, mint a 2017-et megelőző években. Ez a felzárkózó ritmus szakadt meg 2020-ra, mikor a két régió közötti növekedés nem volt arányos egymással: a Dunántúlon az addig tapasztaltakhoz képest is nagyobb mértékű növekedés történt, az Alföld-Észak részen viszont az elmúlt öt év legkisebb, legrosszabb arányú változása. Összesen 2020-ra az egy főre eső jövedelem a nagyrégióban 21.463 forinttal nőtt, ezzel 2017 után ez a második olyan év, ahol a legnagyobb a különbség a két nagyrégió között.

Lakás, lakhatás Magyarországon (2015-2020) táblázat 7,8,9

Egy másik lényeges aspektusa a magyar nagyrégiók közti különbségek vizsgálatának a lakhatás, és lakásviszonyok összehasonlítása és elemzése.

Ha a lakásállomány, illetve a száz lakásra jutó lakosok helyzetét nézzük országos szinten, akkor megállapítható, hogy a két mutató egymáshoz képest arányosan változik a vizsgált években: amíg a lakásállomány növekszik, addig a lakásokra jutó lakosok száma csökken. Külön-külön a két régió is ezt a tendenciát követi, ám a Dunántúlon kevesebb lakásra jut több lakos: 2020-ban a lakásállomány 1.312.663 volt, az egy lakásra jutó lakosok száma pedig 2,23. Ezzel szemben az Alföld-Észak régióban 1.742.274 a lakásállomány, ahol egy lakásra 2,18 lakos jut. Ebből megállapítható, hogy a nyugati nagyrégióban nagyobb a népsűrűség.

Egy másik mutató, amit a témában érdemes megfigyelni, a lakások átlagárának változásai a nagyrégiók területén, illetve országosan. A jövedelmekhez hasonlóan ez is egy fokozatosan növekvő tendenciával rendelkező statisztikai mutató, ám nagyon fontos látnunk az arányok közötti különbséget. Az egy főre eső munkajövedelmek országos szinten öt év alatt körülbelül másfélszeresükre nőttek, ezzel szemben a lakások ára megduplázódott (az új lakások pontosan kétszer annyit értek 2020-ra, mint öt évvel azelőtt, a használt lakások ára pedig több mint másfélszeresére nőtt ugyanez idő alatt). Ha a két típust összevetjük, akkor hozzávetőlegesen 80%-kal drágultak a lakások az öt év leforgása alatt, míg az egy főre jutó jövedelem 60%-kal emelkedett csupán.

A két nagyrégió között a leginkább szembeötlő különbség, hogy a Dunántúlon drágábbak az ingatlanok, ráadásul az évek múlásával egyre nagyobb is a különbség a keleti országrésszel szemben. Ha a használt lakásokat vesszük a különbség, amennyivel a dunántúli lakások drágábbak, 2015-ben megközelítőleg +27%-kal, 2020-ban viszont már +34%-kal. Ez viszont nem jellemzi az új lakásokat, itt 2015-ben 20%-os volt az árkülönbség, 2020-ra viszont csak 16%-kal kerültek többé átlagosan a dunántúli ingatlanok.

Munkaerő (2015-2020) táblázat 10, 11, 12, 13, 14

A foglalkoztatás eloszlása a következő aspektus, ami elemzésre kerül. A foglalkoztatottak száma, illetve a foglalkoztatási ráta¹² egy olyan fontos jelzőszám a munkaerőpiac vizsgálatakor, amely árnyalt képet tud adni így egy ország, terület népességéről, tevékenységéről. A vizsgált időszak adatai itt is egy növekvő tendenciát mutatnak, akárcsak a korábban vizsgált mutatók és statisztikák esetén. Magyarország kicsivel több, majdnem 9,6 millió lakosából 2020-ra 4,6 millió volt a foglalkoztatottak száma, ez a foglalkoztatási rátán mérve 62,1%-ot jelent. Mint sok mutatónál, úgy itt is megfigyelhető a 2020-as évi visszaesés az egészen addig tartó fokozatos növekedés után.

A Dunántúlon a népesség megoszlásával arányosan kevesebb foglalkoztatott van, mint az Alföld-Észak nagyrégióban, ám a foglalkoztatási ráta jobb eredményt mutat nyugaton: a visszaesés évében, 2020-ban 3%-kal nagyobb az arány a Dunántúlon, ez a különbség nem rendhagyó azonban, mivel nagyjából ekkora eltérés volt megfigyelhető a többi évben is.

„(A magyar munkaerőpiacon) 2017-re a foglalkoztatás rekordokat döntött. Ez a gazdasági fellendülésre, illetve a kormány szakpolitikai intézkedéseire vezethető vissza. 2018-ban a munkanélküliségi ráta (éves átlag) 3,6% volt, szemben a 2016-os 5%-kal. 2017-től

¹² Az OECD meghatározása alapján a foglalkoztatottak a teljes munkaképes életkorú népességhez viszonyított százalékos aránya

*folyamatos csökkenés tapasztalható, vagyis a munkanélküliek számának folyamatos csökkenésével fordítottan arányosan a foglalkoztatottak száma nő.*¹³ A munkanélküliséget vizsgálva azonban csak kevésbé kapunk jó és pontos leírást a magyar társadalomról a témában, mivel a KSH adatai alapján több feltételnek is meg kell felelni, hogy valakit munkanélküliként vegyenek számba. Ezek a feltételek alapján „*munkanélküli az, akinek 1. nincs munkája, 2. az elmúlt 4 hétben aktívan keresett munkát, és 3. ha találna, 2 héten belül munkába is tudna állni.*”¹⁴ Ezeknek a feltételeknek megfelelően a KSH adatai alapján 2020-ban 197 ezer munkanélküli volt, ám kutatásokból¹⁵ kiderül, hogy valójában akár kétszer ennyien voltak munkanélküliek az időben. Bár így hivatalos adatokat nem kapunk régiókra lebontva, fontos ismernünk a valós számokat, mert az arányokat így is össze lehet hasonlítani.

Ha a munkanélküliek számát vizsgáljuk, sokkal drasztikusabb a kontraszt a két nagyrégió között. A foglalkoztatás növekedése természetesen hatott a munkanélküliek számának csökkenésére, így nem meglepő, hogy mikor 2020-ra a foglalkoztatás negatívan változott, a munkanélküliség nőtt, országosan és regionálisan is. Nem mellékes viszont a különbség a két régió között: az Alföld-Észak nagyrégióban több, mint kétszer annyi munkanélküli van, mint a Dunántúlon mind az öt vizsgált évben.

A munkanélküliségi ráta 2018-ra országosan 4% alá esett vissza, ami olyan különböző strukturális tényezőknek, mint például a növekvő képzettségi szint, a korai nyugdíjba vonulás lehetőségeit megszüntető múltbeli reformok, és a gazdaság javuló konjunkturális helyzetének volt köszönhető, ám láthatjuk, hogy 2020-ra újra elérte, és meg is haladta ezt a szintet az országos arány. A Dunántúlon, illetve az Alföld-Észak régióban is nőtt a munkanélküliségi ráta, ám amíg a Dunántúlon az országos átlag alatt van a munkanélküliek aránya, addig a keleti régiókban átlag feletti érték megfigyelhető. Összességében az látszik, hogy nagyjából ugyanakkora az eltérése az átlagtól mindkét nagyrégióknak, csak az egyik pozitív, míg a másik negatív irányban.

Az üres álláshelyeket vizsgálva azt látható, hogy a Dunántúlon általánosan 2000 hellyel több betöltetlen pozíció van kelethez képest, és ez a különbség nem változik akkor sem, mikor

¹³ Eurydice (2021): Magyarország: Politikai és gazdasági háttér. [file:///C:/Users/Hp/Downloads/eurydice - political and economic situation - 2021-12-01.pdf](file:///C:/Users/Hp/Downloads/eurydice_-_political_and_economic_situation_-_2021-12-01.pdf) (2022.04.20.)

¹⁴ Hornyák József (2022): Sosem látott munkanélküliségi adatok érkeztek Magyarországról. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220119/sosem-latott-munkanelkulisegi-adatok-erkeztek-magyarorszagrol-521675#> (2022.04.24.)

¹⁵ Hornyák József (2021): Most akkor 4% vagy 10% a magyar munkanélküliség? <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210422/most-akkor-4-vagy-10-a-magyar-munkanelkuliseg-479712#> (2022.04.24.)

nő az álláshelyek száma (2015-2018), vagy mikor csökken (2019-2020). Ugyanez az arányokról is elmondható, 0,5% a jellemző különbség a két nagyrégió közt a vizsgált idő alatt.

Összességében elmondható, hogy a Dunántúl arányaiban több embert foglalkoztat, mivel magasabb a foglalkoztatási rátája, és számszerűen, valamint arányaiban is sokkal kevesebb a munkanélküli, emellett még nagyobb a munkaerőigénye, mint a kelet országrésznek. Ez összhangban van azokkal a korábban vizsgált mutatókkal, hogy itt nagyobb az egy főre eső jövedelem, kisebb a szegénység kockázata, valamint drágábbak az ingatlanok: statisztikailag ez mind arra utal, hogy gazdaságilag fejlettebb, mint az Alföld-Észak nagyrégió.

Bűnözés és igazságszolgáltatás (2015-2020) táblázat 15

Ha az országos adatokat figyeljük meg Magyarországon, akkor elmondható, hogy a vizsgált öt év alatt jelentősen lecsökkent a regisztrált bűncselekmények száma. Amíg 2015-ben több mint 280 ezer esetet regisztráltak, ez a szám 2020-ra csupán 162 ezer, mely szerint öt év alatt kevesebb, mint a felére csökkent ezeknek az eseteknek a száma. Ha a bűncselekmények típusát figyeljük meg, akkor pedig látszik, hogy két kivétellel minden formának csökkent, valahol drasztikusan is a száma: a testi sértések öt év alatt nagyjából 40%-kal estek vissza, a lopások viszont 57%-kal is. A két kategória, ahol nem visszaesés, hanem konkrét növekedés történt az a kábítószeres bűncselekmények, valamint az ittas/bódult járművezetés. Javuló tendencia figyelhető meg viszont még a hivatalos/közfeladatot ellátó személyek elleni erőszakként regisztrált bűncselekmények közt, illetve a garázdaság is csökkenő tendenciát mutat.

Ha nagyrégiókra bontva vizsgáljuk a bűnözési statisztikák változásait, akkor az látszik, hogy mind a Dunántúlon, mind a keleti nagyrégióban, -ahogy azt az országos értékek is mutatják-, az évek során csökkentek a számok (kivételt képez itt is a kábítószeres, illetve bódult járművezetés büntette), viszont látszik, hogy a keleti régióban egyértelműen magasabb a száma a bűnelkövetéseknek. Ha viszont figyelembe vesszük a népességeloszlási arányokat, nem kiugróan magas az ottani szám/arány sem. A két régió közt annyiban sem olyan nagy, illetve meghatározó a különbség, hogy a Rendőrség adatai alapján 2020-ban (Budapest után) a három megye, amelyre országos szinten mérve a legnagyobb az 100.000 lakosra jutó bűntények száma, szintén megoszlik a két nagyrégió között: az első így Borsod-Abaúj-Zemplén, a második Tolna, majd a harmadik Nógrád megye. Sőt, eszerint a statisztika alapján a három megye, mely ezt a sort zárja, tehát lakosságárányosan a legkevesebb bejelentett bűnessel bír, mind a keleti országrészben található: Békés (utána egyébként Pest megye), Csongrád-Csanád, és végül

Magyarország 100.000 lakosra jutó legkevesebb elkövetett bűncselekményével Hajdú-Bihar zárja a sort az ország megyéi között.¹⁶

Összegzés: statisztikák

A statisztikákat összevetve az a kép tárul elénk, hogy Magyarország két fele valóban megosztott bizonyos mutatókkal mérve, illetve a Dunántúl a legtöbb statisztikában fejlettebbnek mutatkozik, jobb számokat produkált a vizsgált tíz, illetve öt év alatt. Kiugróan fejlettebbnek, illetve hozzá képest az Alföld-Észak nagyrégiót kiugróan fejletlenebbnek vagy elmaradottnak leírni viszont nem lehet. Ahogy a fejezet elején fogalmaztam, a statisztikák, azon túl, hogy hatalmas segítséget, támaszt tudnak nyújtani egy téma vizsgálatában, nem tudnak tökéletes képet festeni. Különösen, ha a vizsgált területek ennyire változatosak, nem utolsó sorban ilyen nagy kiterjedésűek. Nem látszik bennük, hogy egy város vagy egy falu között milyen különbségek vannak, nem látszik az sem, hogy valahol olyan szakadék is lehetne akár a lakosság anyagi helyzete, a leggazdagabbak és a legszegényebbek közt, ami direkt megvizsgálva elborzasztó lenne, de a statisztikában csupán egy átlaggá válik. Ahogy nem látszik az sem, legfeljebb halványan, hogy mi az a probléma, ami több százezer magyart határoz meg évek, évtizedek óta: a szegregáció jelensége, mely fogalom és állapot a következő fejezet témáját adja.

MEGOLD(HAT)ATLAN PROBLÉMA? – A SZEGREGÁCIÓ MAGYARORSZÁGON

Mint a különböző statisztikákból jól kivehető, hagyományosan eltérés van a Dunántúl és a keleti, Alföld-Észak nagyrégió között, - az előbbi javára. Ami viszont a statisztikákban nem látszik, az Magyarországnak egy olyan társadalmi-szociális és gazdasági problémája, mely meghatározza a keleti nagyrégiót, és több olyan akadályt is képez, amivel a Dunántúlnak nem, illetve kisebb mértékben kell megküzdenie. A szegregáció, a szegregátumok ma is Magyarország egyik legnagyobb problémája, ami nem látszott, látszik megoldódni a rendszerváltást követő 30 év elteltével sem. Hogy a szegregátumok hogyan, és miért alakultak ki, hol helyezkednek el az országban, mennyiben befolyásolják a régiókat és milyen intervenciók voltak-vannak, hogy felszámolásra kerüljenek, és lakosságuk (re)integrálódhasson a társadalomba, arról ez a fejezet értekezik. Az első témakör, amivel a statisztikák megismerését

¹⁶ Pénzcentrum (2020): Itt a nagy büntérkép: ezek Magyarország legveszélyesebb megyéi 2020-ban. <https://www.penzcentrum.hu/biztositas/20200831/itt-a-nagy-bunterkep-ezek-magyarorszag-legveszelyesebb-megyeyei-2020-ban-1101596#> (2022.04.24.)

követően szükséges foglalkoznunk, az a magyar társadalom legnagyobb kisebbségének rövid története és helyzete; később ennek ismeretében lehet majd tovább elemezni a szegregációt, mint a fogalmat és mint a valóságot, - jelenleg is több százezer magyar valóságát.

A cigányság helyzete Magyarországon

A szegregációról beszélve nem tehetjük meg, hogy nem térünk ki az országban élő cigány népeiségre, és általános helyzetükre a régiókban, valamint persze arra, hogy a mai helyzetet milyen állapotok és folyamatok előzték meg. Magyarországon történelme során hagyományosan jelen volt cigány népesség¹⁷, mely az idő múlásával úgy ahogy, integrálódott az alakuló magyar társadalomba. Mivel egy hagyományosan vándorló népcsoportról van szó, így az elsődleges célja a mindenkori uralkodásnak a cigányság letelepítése volt, amely az évszázadok alatt lényegében folyamatos napirendi pontnak számított. Jellemző volt az uralkodás részéről az erőszakos asszimiláció, mint mód, főként a nemzeti eszmék, illetve nacionalizmus megjelenésével és térnyerésével (17-18. század), a stabil és egységes nemzetállam létrehozásának céljával. Az asszimiláció természetesen a letelepítésükkel együtt működött, ezzel megfosztva a vándorló életmódot folytató cigányságot hagyományos munkájuktól, egzisztenciájuktól, valamint a kényszerű letelepítés a falvak határában kijelölt helyeken történt meg, ezzel már kezdetben megalapozva a szegregációjuk bekövetkezését.

A huszadik században a nemzetiszocialista eszmék áldozatául estek ők is, a roma holokauszt, azaz a porajmos megközelítőleg 5000 magyar cigány életét követelte.¹⁸

A szocializmusban már nem „faji” kérdés volt a romák helyzete, és a politika aktívan próbálta őket a társadalomba integrálni, mely a rendszerváltásig arányaiban sikeres is volt: biztosította az alapfokú oktatást, valamint szakképzettséget nem igénylő munkák által megélhetést biztosított a cigányságnak. Ez a torz szocialista gazdaság jellegéből fakadóan azonban nem tudott tartós jelenségként fennmaradni, és a rendszerváltozás szinte teljesen megakasztotta, illetve visszafordította a szocializmus 40 év alatt elért eredményeit a cigányság integrációja ügyében: onnantól nem lehetett fenntartani azokat (és annyi) az alacsony hozzáadott értékű munkahelyeket amik a periféria cigányságának összeköttetését jelentették a társadalom többi részével. Az olyan munkák, amelyekhez elegendő volt a nyolc osztály elvégzése lényegében megszűntek, és még hozzá olyan sebességgel, hogy nem hagyott

¹⁷ A cigányság még európai viszonylatban is nagy mértékű jelenléte Magyarországon olyan történelmi okkal is rendelkezik, hogy itthon hagyományosan „megtűrt” népeknek számítottak, míg a közép-, és újkorban Európa számos országában üldöztetések áldozatai voltak, és komolyabb atrocitásokat kellett elszenvedniük, mint Magyarországon, aminek hatására többen vándoroltak hazánkba.

¹⁸ Teleki Erika (é.n.): A cigány holokauszt.

http://www.titzala.hu/letolt/Teleki%20Erika_A%20cigany_holokauszt.pdf: (2022.04.25.)

alkalmazkodási időt ennek az amúgy is változásérzékeny rétegnek, ami lényegében kiszakadt a munka világából, és azóta is a következmények rabja.¹⁹ Hogy ennek azóta és ma hol van a színtere, az a következő fejezetben kerül elemzésre.

A szegregáció – definíció, kialakulás, jellemzők

Mielőtt a szegregátumok elhelyezkedését, és hatásukat vizsgálnánk, ki kell térnünk a definíció pontos meghatározására, majd kialakulásukra. Definíció alapján a szegregátum fogalma a következő: „*a térben elkülönülten és koncentráltan, egy tömbben élő hátrányos helyzetű személyek, akik többszörösen ki vannak téve a társadalmi kirekesztődés mechanizmusának*”²⁰ Fontos megjegyezni, hogy a szegregáció nem egy rendhagyó, illetve ritka jelenség, és mint „egzotikum” fordulhat elő elzárt vidékeken, hanem a települések legnagyobb hányadában létező, megfigyelhető jelenség. A rendszerváltás társadalmilag sok jelentős változást hozott az ország minden területén, de ha a negatív következményeket tekintjük, akkor azok közül is kiemelkedik a jellemzően határmenti, leszakadó területeken állandósult szegregátumok léte, és felszámolásukra tett próbák kudarca.

A KSH meghatározása alapján abban az esetben minősül szegregátumnak egy terület, ha a népszámlálás alapján az aktív korú, -tehát 15-59 év közöttiek-, több, mint fele legmagasabb iskolai végzettségre legfeljebb 8 osztály, valamint nem rendelkezik rendszeres munkajövedelemmel. Ezért aztán ez nem egy kizárólag lakhatási, illetve gazdasági jelenség (probléma), hanem mély társadalmi gyökerekkel rendelkezik.

Nem elhanyagolható a szegregátumok kapcsán, hogy javarészt a magyarországi roma népesség adja ki a lakosságot ezeken a területeken, innen a más megnevezések is, mint például cigánysor, cigánytelep... stb. „*Magyarországon a roma és a nagyon alacsony jövedelmű háztartások jelentős részének sok összetevős a lakhatási problémája. A roma háztartások harmada olyan lakásban él, ahol nincs folyóvíz vagy fürdőszoba, 81 százalékuk fűt szilárd tüzelővel. A gáz ára 2013 óta 26 százalékkal csökkent, míg a jellemzően az alacsonyabb jövedelműek által használt fa ára több mint egy évtizede folyamatosan növekszik. A lakások ötödét fával fűtik. Náluk, ha nem tudják fedezni a költségeket, további problémák jelennek meg, például más felhalmozott közműhátralék, a kelleténél kevesebb – vagy nem megfelelő – fűtőanyag-felhasználás. A jelentés rámutat arra is, hogy Magyarországon 2019-ben a teljes*

¹⁹ Kertesi Gábor (é.n.): Cigány foglalkoztatás és munkanélküliség a rendszerváltás előtt és után.

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/periferian_romak_szociologiai_tanulmanyok/pages/010_Cigany_foglalkoztatasi.htm (2022.04.25.)

²⁰ A kifejezés az átfogó kormányzati stratégiák és a projektek szegregátum fogalma (<https://tamogatoweb.hu/index.php/irasaink/643-szegregaciotol-a-felzarkozasig-i-resz>)

népesség több mint ötöde élt olyan lakásban, amelynek beázik a teteje, vagy nedvesek, vizesek a falak, ez a harmadik legmagasabb arány az EU-ban. A 18 éven aluliak több mint negyede él beázó, vizesedő vagy penészes lakásban. A teljes népesség 1,7-szer, a gyermekek pedig kétszer nagyobb arányban érintettek az uniós átlagnál.”²¹

Hogy mit lehet tenni a szegregátumok felszámolásáért, arról megoszlanak a vélemények és módszerek az egész világon és Magyarországon belül is. Most, hogy nagyjából megismertük a szegregátumok jellemzőit és elhelyezkedését, foglalkozhatunk azzal, hogy hol vannak az ország ilyen leszakadó területei és milyen intézkedések történtek a helyzetük javítása érdekében: mi járt sikerrel, mi volt már az elejétől kezdve kudarcra ítélve, illetve mi bukott el végül. Röviden: hogyan kezeli az ország ezeket a területeket, és miért hibázik.

A szegregátumok elhelyezkedése és arányai Magyarországon

Hogy Magyarországon össze tudjuk hasonlítani a két nagyrégiót a szegregációt illetően és ezáltal tisztább képet kapjunk magáról a jelenségről, illetve árnyaltabban láthassuk a különbséget a Dunántúl, illetve az Alföld-Észak nagyrégiók között a Statisztikai Hivatal, illetve az uniós adatok tudnak iránymutatásként szolgálni.

Míg a Dunántúlon ez inkább a Dél-Dunántúlt érintő probléma, addig az Északi-Alföldi nagyrégióban sokkal jelentősebb mértékben van jelen, meghatározva ezzel a terület, és régiók gazdaságát, társadalmát, szociális struktúráját. Egy 2021-es publikáció alapján Magyarországon abban az évben mintegy 709 településen 1384 szegregátum található, amely a magyar népesség 2,8 százalékát teszi ki, ez 276 244 fő, melynek 30%-a gyermek. A szegregációban érintett települések több mint fele falu.²² Ahogy korábban említésre került, leginkább határmenti területekre jellemző a leszakadás. Ez sokszor az olyan övezetekben a leginkább releváns, amelyek települései egy az 1920-as békeegyezménnyel külföldre került nagyobb város vonzáskörzetébe tartoztak: miután a város, mely nagy felszívóerővel rendelkezett, a határokon kívül került (kooperációra pedig nem volt esély), aki tudta elhagyni azt a területet, hogy máshol meg tudjon élni, viszont akik nem rendelkeztek a megfelelő háttérrel, szaktudással, lehetőségekkel kénytelenek voltak ezeken a területeken maradni, amelyek viszont onnantól a munkanélküliségből fakadóan elkezdtek leszakadni.

Leginkább a Dunántúlon Baranya megye problémáját képezi a szegregáció, míg keleten több megyében is jelentős problémát jelent: nagyjából az összes régió, mely az Alföld-Észak

²¹ Muhari Judit (2021): Rossz ott élni, nem jó ott lenni – 83 ezer gyerek él szegregátumban https://nepszava.hu/3137794_rossz-ott-elni-nem-jo-ott-lenni--83-ezer-gyerek-el-szegregatumban (2022.04.25.)

²² Muhari (2021) https://nepszava.hu/3137794_rossz-ott-elni-nem-jo-ott-lenni--83-ezer-gyerek-el-szegregatumban

nagyrégióban található érintett, ezek közül kiemelkedik Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megye.

A szegregáció felszámolása, az ellentétek elsimítása I.: A hozzáállás csapdája

Kezdjük mindjárt azzal, hogy mi minősül jó, kipróbált taktikának, mi lenne az a módszer, ami nem lenne már a terv kivitelezése előtt kudarcra ítelve egy szegregátum felszámolásának esetén, hogy utána könnyebben láthassuk, mi az, amiben gyenge, illetve sikertelen a magyar gettók, szegregátumok felszámolására tett kísérletek sora.

Egy szegregátum felszámolása kettős jellegű tevékenységből áll össze: az ott élők integrációja a társadalomba (oktatás, egészségügyi ellátás, szakképzés... stb. biztosítása), majd a szegregátum felszámolása. Egy nagyon lebutított példán keresztül ez így nézne ki: a támogatásokból biztosítanak a szegregátum lakóinak (fokozott igényű) hozzáférését minőségi oktatáshoz, mely hatására szakképesítést tudnak szerezni a lakosok. (Feltételezzük, hogy elég a minőségi oktatás lehetősége, és nem külön része a projektnek az edukáció fontosságáról külön meggyőzni az embereket.) Ennek hatására munkát tudnának vállalni, fix jövedelemmel rendelkeznének. Immár fix jövedelemmel, és relatíve stabil munkahellyel rendelkezve (természetesen ösztönző kedvezményekkel segítve őket, akár állami, akár helyi szinten) el tudnák hagyni a szegregátumot, és beintegrálódhatnak a falvak, városok, környező települések társadalmába. Végül, ha ez tömegesen történik, a szegregátum egész egyszerűen elnéptelenedik, hiszen, ha egy ponttól a gyerekek hozzáférnek az oktatás olyan szintjéhez, ami támogatja és ösztönzi őket, lehetőségeket biztosít, ami később egy munkahelyként, stabil jövedelemként ölt testet, és a helyi vezetés is aktív, és speciális kedvezményekkel *akarja* a társadalomba integrálni őket (pl.: kedvezményes, támogatott lakásvásárlás, önkormányzati lakásoknál elsőbbség... stb.), akkor megtörténhet a cél elérése. Természetesen ez az első ponttól kezdődően fokozottan igényli az állami, területi önkormányzati és helyi közösségi (nem csak a szegregátum, de a települések, amelyeket határolnak lakóié) speciális intézkedéseket, és támogatásokat: csak az egyik réteg nem fog tudni érdemi változást eszközölni.

Ezzel szemben ritkán látható, hogy ilyen irányú kezdeményezések lennének tervben, vagy megvalósítva. Magyarországon a jellemző tendencia sajnos nem egészen igazodik a felvázolt képhez, változatos okokból. Általánosan az figyelhető meg, hogy a szegregátumok felszámolása helyett azok felújítása, „csinosítása” játszik fontosabb szerepet, - ezzel viszont több probléma is van. Ha a szegregátumok házait „csupán” élhetőbbé teszik, az lényegében nem oldja meg a problémát, ami az, hogy az ott lakók el vannak vágva a munka világtól, tulajdonképpen a társadalomtól. Valamint, - mivel még mindig egy gettóban található-, az

ingatlan értéke nem fog minőségi változáson átesni, mely szintén egy komoly probléma a kérdésben: már csak azért sem tudják elhagyni az emberek a szegregátumokat, mivel ingatlanjaik a lakáspiacon, vagy csupán csak egy nem szegregált területen jóformán értéktelenek.

Ennek oka elég egyszerű, ám annál problémásabb. Az erre irányuló intézkedések zöme nagyon sokszor azt a hasonlóságot mutatja a területek között, hogy „megelégzik” a telepek konszolidálásával, és érdemben meg sem próbálja a gettókat felszámolni, mivel az a környező településekkel egy súlyos konfliktusforrás, illetve konfliktusokkal fenyeget. Ez mégpedig abban nyilvánul(na) meg, hogy a helyi települések és lakóik egész egyszerűen nem látnák szívesen a gettókból érkező, -jellemzően cigány -, embereket a falvaikon, városaikon belül. A másik probléma, hogy volt rá példa, hogy egy település képviselőtestülete visszautasított forrásokat, mivel azt csak és kizárólag a cigány népesség helyzetének javítására lehetett volna fordítani.²³

Hogy mik voltak pontosan ezek az esetek és hol lokalizálhatók ilyen jelenségek, valamint az egész támogatási rendszer felépítése hogyan valósul meg, és hogyan tetten érhető a gyakorlatban, az a következő fejezetben lesz tárgyalva.

A szegregáció felszámolása, az ellentétek elsimítása II.: A szegregáció mérése

Egy stratégia felállításához, amely a szegregáció ellen jön létre, legyen az pályázat, program vagy támogatás, a legfontosabb előfeltétel, hogy pontosan lehessen behatározni a segítségre szoruló területet. Ehhez az kell, hogy úgy lehessen mérni ezeknek a terület egységeknek a kiterjedését, előfordulását, hogy pontosan mi az, amit már szegregátumnak nevezhetünk, hogy megkezdődhessen a beavatkozás. Ez gyakran már az első pillanatban szervezési nehézségekbe ütközik, hiszen a szegregátumok mérése, tehát konkrét behatározása nem feltétlenül tökéletes.

A méréshez KSH *az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről* szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet mutatóit alkalmazza.²⁴ A rendelet 19 különböző paramétert határoz meg erre, 4 területre bontva. Hogy egy szegregátumot ki lehessen jelölni, a KSH (megkérdőjelezhetően) csupán két paramétert ír elő: a maximum nyolc osztállyal rendelkezők,

²³ Kende Ágnes (2022): Magyarországon a leszakadó falvakat és térségeket sújtja leginkább a térbeli igazságtalanság. <https://qubit.hu/2022/02/01/magyarorszagon-a-leszakado-falvakat-es-tersegeket-sujtja-leginkabb-a-terbeli-igazsagtalansag> (2022.04.23.)

²⁴ SzocOkos (2021): Szegregációtól a felzárkózásig – II. rész. <https://tamogatoweb.hu/index.php/irasaink1/644-szegregaciotol-a-felzarkozasig-ii-resz> (2022.04.25.)

illetve a rendszeres jövedelemmel nem rendelkezők arányát a népesség aktív korú (15-59 éves) tagjain belül, a mérés idejében, - lakhatási viszonyokat például nem mér, és a foglalkoztatás mérési módja is hiányos. Hogy ezzel mi a probléma az abban tetten érhető, hogy a népesség adott pillanatban való vizsgálata ilyen kevés pontban magában hordoz már csak egy olyan banális kockázatot is, hogy egészen egyszerűen fennáll a lehetőség arra, hogy gyorsan megváltozik, mivel technikailag a „a rendszer a szegregátumot, mint fizikai egységet, a lakosság jellemzői alapján határolja le, majd a programba bevonáskor a lakosságot a lehatárolt szegregátum alapján vonja be a pályázati programba. Ez egy körkörös hivatkozás. Mivel a mérés és a beavatkozás között évek telnek el, előfordulhat, hogy a lakosság, aki bevonásra kerül, nem feltétlen azonos azzal, mely alapján a szegregátum kijelölésre került.”²⁵ Emellett a foglalkoztatást nézve ennél a mérésnél „kiesnek” azok, akik napszámban, vagy mondjuk segédmunkás állással rendelkeznek, ami jellemző a fejlődő gazdasági térségekben, hiszen a beruházások és egyéb tevékenységek felszívják a munkaerőt a térségben, ám, - és ez a fő probléma-, minőségi változást nem eszközölnek, a szegregátum lakóinak helyzete nem változik.

A másik probléma a mérés módjával a lakhatásnak, annak viszonyainak a figyelmen kívül hagyása, amely egy elég sarkalatos, ha nem a legsarkalatosabb pontja a szegregátumok meghatározásának, hiszen a lakásviszonyoknál kevesebb dolog határozza meg úgy az életminőséget és ezáltal a kilátásokat egy ember életében. A szegregátumokra ugyanis erősen jellemző a közművekkel való szegényes ellátottság, a mára Európában normának számító komfortfokozatok hiánya.

A szegregáció felszámolása, az ellentétek elsimítása III.: Az Európai Unió források csoportosítása és felhasználása – esettanulmányok

Ahogy arról korábban szó esett, a szegregátumok esete nem egy egyszerűen, néhány lépésben felszámolható-, vagy például egy rendhagyó, ritka, átmeneti állapot, aminek kis időre néhányan áldozatul esnek az ország különböző pontjain. A pontos megszervezésen kívül először hatalmas forrásokat igényelnek az ilyen jellegű projektek, beruházások, kezdeményezések, mellyel nem biztos, hogy egy ország, -amelyet valamilyen mértékben súlyt ilyen probléma-, rendelkezik, illetve, ha rendelkezik is vele, rá tudja-e fordítani a kellő összeget, időt, szakértelmet... stb. Az Európai Unió költségvetésének elosztása a tagállamok között az alapján kerül megállapításra, hogy melyik tagállam szorul rá jobban az erőforrásokra, így figyelembe veszi a szegregátumok, illetve a társadalomban szegregáltan élőket egy adott

²⁵ SzocOkos (2021) <https://tamogatoweb.hu/index.php/irasaink1/644-szegregaciotol-a-felzarkozasig-ii-resz>

tagország területén. Magyarország, már csak annak az okán, hogy a nettó kedvezményezettek között van számontartva, rengeteg uniós forrással tud gazdálkodni a költségvetésében. (Erről később itt: Az Európai Unió, a fejlődés egyik főoszlopa.) Az Unió Magyarországra érkező támogatásának elosztása olyan nagy témakörökben van megadva, mint például a kis- és középvállalatok fejlesztése, megújuló energiaforrások és környezetbarát fejlesztések eszközölése, kutatás-fejlesztés támogatása, és a társadalmi befogadás, integráció. A támogatott, illetve támogatásra felhasznált forrásoknak az eloszlását megnézve azt láthatjuk, hogy ez utóbbi kategória a 6. helyet foglalja el a meghatározott 13-ból, és az összeg, amelyet ebből az ügyből adódóan, ennek a fejlesztésére kapott az ország az Uniótól 2014 és 2020 között majdnem eléri a 3 milliárd eurót (pontosan: 2 971 102 818€)²⁶.

Magyarország 6 év alatt ennyi forrást kapott az uniós tagsága révén a szegregátumok felszámolására, az ott élők helyzetének javítására, és társadalomba való integrációjukra, ám több eset is előfordult, amikor ez a pénz, amit célzottan ennek a problémának az orvosolására folyósítottak nem érték el a rászorultakat különböző okok miatt. Ebben az alfejezetben olyan kiemelt, speciális esetet írnék ezért le, amikor sajnos a források és támogatás adta lehetőség mégsem tudott érdemi változást hozni a program keretén belül, mert a korábban megfogalmazott folyamat, és feltételek sora, aminek teljesülnie kéne egy program sikeréhez, nem voltak biztosak, illetve amikor egyszerűen a véghez vitt eredmény nem felelt meg a forrás biztosításához szabta szükséges feltételeknek, tehát azokat rosszul, nem rendeltetésszerűen használták fel, egy módon így megkárosítva nem csak magát az Európai Uniót, de a rászorulókat, akiket konkrétan megilletett volna a támogatás összege.

Talán a legismertebb esete a források helytelen (etikátlan?) felhasználására a Nyíregyházán 2017-ben elnyert támogatás, név szerint szociális városrehabilitációra, melynek keretein belül a város egy frekventált helyén elhelyezkedő szegénytelepet kellett volna megszüntetni, részben a felújíthatatlan, régi és alacsony komfortú önkormányzati ingatlanok miatt, amelyben legalább 200 ember élt (pontos adatokat nem tudni, hiszen ilyen esetekben a bejelentett lakók száma nem feltétlenül egyezik meg a valós, ott élők számával). Ezeknek az embereknek, akik a belvárosi (Keleti) telepen éltek, a város úgy oldotta meg a lakhatását, hogy átköltöztette őket olyan felújított lakásokba, amely azontúl, hogy „kiesik” a város fő részéből, még ráadásul egy közismert és tudott szegregált területként is volt-van számontartva: a Huszártelepre.

²⁶ European Commission (2022): European Structural & Investment Funds, Hungary <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/HU> (2022.04.26.)

A Huszár-telep több „visszás” pályázat és program anyagában felbukkan, minthogy itt található az az általános iskola, amely miatt a pályázat elnyerését megelőzően egy évvel, 2016-ban az Unió kötelezettségszegési eljárást is indított az országgal szemben az iskola szegregált működése miatt,²⁷ illetve egy évvel azelőtt, 2015-ben keltett sajtóvisszhangot a telepen a 100 millió forintért felújított „köztér”, mely egy erősen megkérdőjelezhető, kritikán aluli minőségű játszótér létesítéséből állt, aminek a darabjai közterületen használva nemhogy nem ajánlott, de egyenesen balesetveszélyes, - meglehet, sok alkalom nem is adódott rá, hiszen az ünnepélyes átadás után ezeket a játékokat leszerelték. A felszerelt egyéb elemek (kerítések, hálók, kapuk) is hasonló, értékelhetetlen minőségben lettek megvalósítva, a „parkosítás” pedig hanyagul ültetett, nem sokkal később kipusztult fákból állt. Illetve a Huszár-telep több Észak-Alföldi Operatív programban szerepel, mely a szegregátum felszámolására hivatott, ám ez azóta sem sikerült.

A Keleti-telepről a Huszár-telepre költöztetett nyíregyháziakról így elmondható, hogy életkörülményeik javítása érdekében, és a társadalomba való integrációjuk segítésének jegyében sok tekintetben még rosszabb helyzetbe kerültek, mint amiből indultak a program előtt: immár egy fizikailag is szegregált övezetbe kényszerültek, - el a város előnyösebb részéből-, ráadásul abba, amelynek valós megszüntetése és integrálása még tervben, hozzáállásban sem létezik: a korábban leírt iskola helyzete, a játszótér felújítása, majd végül a Keleti-telepről odaköltöztet családok számára felújított lakások mind-mind olyan jellegű projektek, melyek nem szolgálják valójában a szegregátum felszámolását, a lakók integrációját, hiszen attól még, hogy minimálisan ellátják komforttal a lakásokat, és játszóteret építenek (még abban az esetben is, ha az jó minőségű) *a szegregátum nem szűnik meg*, az ottaniak nem integrálódnak a társadalomba.

Mivel ez a projekt, összhangban az uniós diszkriminációmentességi alapelvvel, illetve a megkülönböztetés-mentesség szabályaival, a szegregáció *megszüntetésére* volt hivatott, viszont annak nevében lényegében tovább „szegregálták” az érintetteket. Mivel technikailag az uniós forrás által valósult meg a szegregáció, az Európai Bizottság visszavonta a támogatást, több mint 1,7 milliárd forintot.

A jelenség sajnos azonban nem egyedi: többször előfordul, hogy pont az a réteg, akinek a helyzetén javítani kell(ene) marad ki teljesen a döntéshozásból, és a feje felett döntenek olyan dolgokról, amely direkt hatással van az életükre. A Magyarországra is jellemző paternalista

²⁷ Roma Sajtóközpont (2016): Kötelezettségszegési eljárás indul Magyarország ellen az iskolai elkülönítés miatt. <http://romasajtokozpont.hu/koteleztsegszegesi-eljaras-indul-magyarorszag-ellen-az-iskolai-elkulonites-miatt/> (2022.04.25.)

berendezkedés, melyben a központi politikától, hatalomtól várnak el az emberek segítséget ráadásul egy olyan helyzetet teremt és erősít, melyben, ha nem kapják meg a rászorulókat a segítséget „fentről”, akkor jellemző, hogy lemondanak a korábbi igényeikről, valamint ahogy látható, van, ha a központi elképzelés ugyan egyezik a rászorulókéval, a helyi beavatkozás képes olyan ellenállású lenni, hogy valamilyen módon akadályozzon egy fejlesztést.

A PROBLÉMÁKON TÚL – FEJLESZTÉSEK ÉS FEJLŐDÉS A KÉT ORSZÁGRÉSZBEN

Miután láthattuk, hogy milyen szignifikáns nehézség, akadály figyelhető meg Magyarországon, és ez hogyan befolyásolja a Dunántúlt, és még inkább az Alföld-Észak nagyrégiót, a fejlődésről, a „jórol” sem szabad megfeledkezünk. Magyarország, már a történelméből fakadóan, rengeteg nehézséggel küzd, küzdött és mára talán a legnagyobb kihívás előtte (mint belső probléma) az előző fejezetben tárgyalt szegregáció, és annak sajnálatos nagymértékű kiterjedtsége. Azonban a rendszerváltás óta, mióta az ország elkezdett integrálódni az Unióba, számos jelentős fejlődésen is átesett az ország, azon belül is a két vizsgált nagyrégió. Hogy ez hogyan, mikor és pontosan hol zajlott le, mik voltak a fő eredmények és fejlesztések a két országrészben, arról ebben a fejezetben esik szó.

A statisztikák, melyek leírják a két nagyrégiót, és amiket alapul véve korábban összehasonlítottam a jellemzőik alapján az állapotukat és tulajdonságaikat, itt nem annyira relevánsak, illetve minősülnek érdemi segítségnek egy bizonyos megközelítésből fakadóan. A statisztikákból ugyanis az látszik, hogy a fejlesztések milyen számszerű változásokat hoztak a nagyrégiókban (például foglalkoztattok számának növekedése, egy főre jutó kereset növekedése... stb.), de nem derül ki belőlük, hogy milyen jellegűek voltak azok a fejlesztések, hova, milyen területre (szektorra) irányultak, így aztán ezeket általában nem tudjuk egy statisztika, vagy egy mutató alapján vizsgálni, hanem konkrét példákon keresztül lehet látni egy adott területen belül. Ebben a fejezetben így a jelenlegi állapotról, az Európai Unióhoz való csatlakozás óta történt (támogatott) fejlesztésekről és változásokról lesz szó, a mai fejlődési tendenciákkal kiegészülve, hogy a számok és statisztikák után további részletekbe menően és árnyaltabban legyen látható a két országrész.

Az Európai Unió, a fejlődés egyik főoszlopa

Magyarország, mint köztudott 2004. május 1-étől az Európai Unió része, és ez a tagság, ez az együttműködési felület, amit ez az intézmény biztosít, a sok szabályozás mellett, még

több lehetőséget jelent(ett) az ország számára. Számptalan projekt, program, fejlesztés és beruházás az EU-tól kapott támogatásoknak volt köszönhető, és az is a mai napig.

Hogy számokban lehessen mérni ezeknek a támogatásoknak a mértékét, amely Magyarország európai integrációjának érdekében került szétosztásra különböző programok megvalósítására, az Európai Unió adatait kell figyelembe venni.²⁸ Először is, a legfontosabb azt kiemelni, hogy Magyarország a tagállamok között a támogatások-befizetések megoszlásában egyértelműen a nettó kedvezményezett tagállamok között tartandó számon a csatlakozása óta. Ez azt jelenti, hogy több pénzt kap az EU költségvetésből, mint amennyivel hozzájárul ahhoz. Ez a státusz jellemző a Balkán, illetve a posztszovjet térség államaira is egyébiránt, míg a nettó befizető államok (tehát akik többet fizetnek, mint felvesznek) például a skandináv-, illetve a Benelux országok, Németország. 2020-ban a kifizetés, amivel az EU támogatta Magyarországot 4,4; illetve 1,7 milliárd euró volt, egyrészt támogatva az okos és befogadó növekedést, másrészt a fenntartható növekedést és természeti erőforrásokat, mely összesen meghaladja a 6 milliárd eurót. Magyarország ezzel szemben, mint nettó kedvezményezett, 1,5 euróval járult hozzá a teljes költségvetéshez, mely értéke 160 milliárd euró volt 2020-ban. Ha összevetjük a hozzájárulást (mely Magyarország megtermelt jövedelmének hozzávetőlegesen 1%-a) a támogatás összegével, akkor az egyenleg alapján az ország kicsivel több, mint 4,5 milliárd eurót kapott a 2020-as évben. Ha a 2020-ig kapott összes egyenleget összevetjük a 2004-es csatlakozástól kezdődően (szóval az összes támogatásból levonva a hazai hozzájárulást), akkor egy egészen felfoghatatlanul magas összeg az eredmény: legalább 57 milliárd eurót, mely átszámítva nagyjából 18 ezer milliárd forintnak felel meg. A támogatás legfőbb eredménye a magyar GDP növekedése a támogatások folyósítása (tehát a csatlakozástól 2020-ig) ideje alatt: az egy főre jutó GDP 57 százalékkal nőtt ez idő alatt. Érdekes kitérni valamint még az olyan szám szerint megnyilvánuló jelentős hatásokra, mint például az új munkahelyek létrejötte (115 ezer), utak és vasutak korszerűsítése és építése (3724, illetve 415 km), illetve az életminőség javítása, a víz-, és szennyvízhez való hozzáférés javítása és biztosítása nagyjából 3,5 millió embernek.²⁹

²⁸ Európai Bizottság (é.n.): Az EU költségvetése Magyarországon.
https://hungary.representation.ec.europa.eu/strategia-es-prioritasok/az-eu-koltsegvetese-magyarorszagon_hu
(2022.04.26.)

²⁹ Euronews (2019): Mennyi pénzt kapott az EU-tól Magyarország 25 év alatt?
<https://hu.euronews.com/2019/05/01/mennyi-penz-kapott-az-eu-tol-magyarorszag-15-ev-alatt> (2022.04.26.)

A Dunántúl fejlődése az uniós tagság alatt

A régió fejlődése, és pontosabban fogalmazva, fejlődésének ösztönzése az ezredforduló után meghatározó volt országos viszonylatban is, egészen 2010-ig. A Dunántúl három régiójából kettő ebben az időben (2000-2010) „emelkedett fel”, ez az évtized betonozta be főként státuszát, mint Magyarország legjobban fejlődő régiói (a főváros után természetesen). A két említett régió a Nyugat-, illetve Közép-Dunántúl régiókat takarja, minthogy a déli régió nem részesült ebben az időben annyi, és olyan mértékű fejlesztésekben és beruházásokban, amik országos szinten is meghatározó gazdasági eredményeket tudtak volna kicsikarni a térségből, tekintettel arra, hogy Dél-Dunántúl alapvetően más, (több?) problémával is küzd(ött), mint a nagyrégió többi része, ahogy azt a korábbi fejezetben kifejtettem a szegregáció kapcsán.

A fejlődés leginkább a Nyugat-Dunántúlon érhető tetten, -azon belül is Győr-Moson-Sopron megyében-, minthogy az a régió hagyományosan mindig is az ország legfejlettebb részei közé tartozott: a nyugati határok közelsége a rendszerváltozás után még jobban felértékelődött, hiszen mikor az ország megnyílt a világpiac számára, a külföldi nagyvállalatok (Budapest után) elsősorban ebbe a régióba csoportosították a beruházásaikat, erre orientálódtak, ezáltal itt fejlesztve leginkább a gazdaságot. Ott koncentrált az elsősorban a külföldi vállalatok hatása, és onnan tudott beljebb „kúszni” Magyarország középsőbb régiói irányába, egyre keletebbre. A nyugati régió, mint második legfejlettebb, és a fővárosi, mint legfejlettebb között való elhelyezkedésének köszönhetően Közép-Dunántúl a két régió között logikusan tudott a harmadik legfejlettebb régióvá válni: közel van Budapesthez, illetve a nyugati határokhoz is, mely ideális pozíciót teremt. Ezeknek a régióknak, a Nyugat-, illetve Közép-Dunántúlnak a fejlesztése, fejlődése nagyon fontos szerepet játszik az ország gazdaságában, rengeteg erőforrás van ezeknek a régióknak a fejlesztésére szánva, és jelentős a tőkebeáramlás is: ezek a régiók így évek óta szívják fel a munkaerőt az egész országból, sokan költöznek ezeknek a régióknak a területére.

Ezzel szemben a Dél-Dunántúl nem mondható fejlettnak a másik kettő dunántúli régióhoz hasonlóan: a régió GDP-je is az országos átlag alatt van, és a vidéki lakosság jellemzi a népesség eloszlását. A rendszerváltozás alapvetően vesztes régióihoz tartozik, hiszen a területen lévő nehézipari központok bezárásával a munkanélküliség komoly arányban lett tapasztalható, amely korábban kifejtésre került, hogy mennyire negatívan tud befolyásolni egy régiót, valamint hagyományosan sem olyan frekvencián helyezkedik el (déli határvidék) amely segítene volna a fejlődés ösztönzésében.

Az Alföld-Észak nagyrégió fejlődése az uniós tagság alatt

Az ország keleti felét alkotó régiók sok szempontból le vannak maradva a dunántúliaktól, pontosabban attól a kettőtől, melyek kiemelkednek az országos átlagból: magasabb a munkanélküliség aránya, a GDP értékeik az országos átlag alatt vannak, és összességében a Dél-Dunántúllal hasonló gazdasági, társadalmi tulajdonságok jellemzik. A rendszerváltás veszteségeinek tekinthető a régiók több területe, hasonlóan a dél-dunántúli helyzethez, itt is tömegeket érintett a munkanélküliség arányának rohamos növekedése, és a perifériára szorulás, valamint a szegregáció mértéke.

Az utóbbi években azonban a külföldi befolyás és tőke ide is megérkezni látszik, ahogy a korábbiakban szó volt róla, hogy az elsődleges Budapest, majd Nyugat-, és Közép-Dunántúl után itt is elkezdődtek/elkezdődnek a külföldi fejlesztések és beruházások, jellemzően a városokban, mint Debrecen, Szeged, Kecskemét... stb.

A térségben még megfigyelhető viszont az elvándorlás magas aránya a főváros, illetve a Dunántúl felé, mivel az országban nyugatabbra még mindig erősebb felszívóerővel rendelkezik a gazdaság, magasabb béreket is biztosítva.

A térség az uniós forrásokra rengeteg módon és kategórián belül jogosult: a városi, centrumi vidékek fejlesztésétől a szegregációban élők helyzetének javítása az összes régiót lefedi kisebb-nagyobb arányban. Az Alföld miatt az országon belül itt a legjelentősebb a mezőgazdaság szerepe, ami szintén magasszinten támogatott az Unió által, így európai szinten is versenyképesnek mondható. Viszont Magyarország a huszadik század eleje és a békeszerződés óta nem agrárország. A fejlesztéseknek köszönhetően nyugat-európai színvonalon van a mezőgazdaság termelése, ami a technológia fejlettségét is jelenti, ami felveti a problémát, hogy így aztán nincs igény az emberi munkaerőre a korszerű, magas minőségű gépesítés mellett, így pont abban a régióban, ahol ország szinten a legnagyobb az agrárszektor jelentősége és súlya és emellett jelentős munkanélküliség van, nem tudja felszívni azokat hiszen nyilvánvalóan jobban megéri a gépesített munka, mint a munkások fizetése.

ÖSSZEGZÉS, KONKLÚZIÓ

Magyarország két nagyrégiója, melyek összehasonlítása volt a célom, összességében nem olyan különbözőek egymástól. Míg az látszik, hogy egyes területeken jobb statisztikák születtek az elmúlt években, mint másokon, és megfigyelhető, kézzelfogható változások történnek, Magyarország fejlődésében a két nagyrégió különbsége a statisztikákon nem igazán válik el egymástól, nincs fejlett, illetve fejletlen régió. Illetve, van egy probléma, amelynek a

hatása valahol kevésbé, valahol jobban érezteti magát, és nyomja rá a bélyegét a területekre, régiókra melyeket súlyosabban érint.

Nagyrészt történelmi okokra kell visszavezetni az ország fejlődésének, és persze a fejlődések mértékének változásait, mai arányait. Mikor a Trianoni békeszerződés életbe lépett, és Magyarország elvesztette területeinek nagy részét, nemcsak az okozott problémát akkor és később is, hogy fontos ipari központok, bányák, melyek meghatározták az országot, kerültek a szomszédos, esetekben újonnan megalakuló államokhoz. A hagyományosan (és azóta is) Budapest-központú ország más, jelentős nagyvárosai, a mai térképeket és határokat figyelembe véve határmenti városok voltak: mikor elcsatolták őket, a vonzáskörzetük, mely Magyarország területén belül maradt súlyos akadállyal nézett szembe. Amíg ezek a (nagy)városok, bányák, központok, melyek a békeszerződésig az ország részeit képezték, a termelésükhöz felszívták a vonzáskörzetük munkaerejét, majd, amikor az országhatáron kívülre kerültek, a területek hirtelen központ nélkül maradtak, és perifériává váltak, hiszen akkoriban az országok közötti kooperáció lehetetlen, elképzelhetetlen volt. A munkanélküliség miatt sokan elhagyták ezeket a területeket, de voltak, akik nem tudták, leginkább azok, akik nem rendelkeztek megfelelő oktatással, szakképesítéssel, így megkezdődött a leszakadása a területeknek. A szocializmus rendszere valamennyit javított az perifériára szorultak helyzetén, ám az hosszútávon tarthatatlan volt: a szovjet mintára tervezett gazdaság, mely a teljes foglalkoztatottság és a nehézipar favorizálásáról ismert, a fennállása alatt javulást tudott elérni a szegregált területeken: olyan munkát biztosított, melyhez nem kellett magasszintű végzettség, mégis olyan bérért, amiből meg tudtak élni az emberek. A rendszerváltozással azonban ez nagyon rövid időn belül szertefoszlott, és tömegek veszítették el az addigi biztos megélhetést jelentő jövedelmüket, ami helyett egyszerűen nem találtak mást, tekintve, hogy az addig elegendő végzettségük piaci viszonyok között elértéktelenedett.

A szegénység, a perifériára szorulás, ami kialakult, ráadásul nem egy stagnáló állapot, hanem a mai napig zajlik, illetve nem egy ritka eset, hanem többszázezer ember életére hatással levő helyzet, mely megoldása a rendszerváltozást követő 30 évben sem látszik, hogy megoldódna, illetve a nagyjösszegű uniós források ellenére sem látszik érdemi változás az Európai Unióhoz való csatlakozás óta.

Ennek számos oka van: a szegregáció felszámolása egy olyan összetett feladat, aminek egy-egy komponense általában hiányzik a magyar kivitelezésben, de egy biztos: a rászorultaknak nincs hatása a saját ügyeikre. Vagy a központi hatalom nem nyújt kellő segítséget a kezdeményezésekre, vagy közvetlenül a helyi erők ássák alá a szegregátumok megszüntetését. Ennek jellemző megnyilvánulása a projektek túlnyomóan „soft” integrációs

jellege: azaz nem a szegénytelep felszámolása, hanem „kicsinosítása”, élhetőbbé tétele, mely az alap problémát nem kezeli. Amellett, hogy az ország rengeteg forrást kap az Európai Uniótól a társadalmi integrációra, az összes forrás nagyobb része, a beruházások javarészt a centrumoknak, az alapból is fejlődő, illetve fejlett területeknek kedveznek, és részesítik előnyben, mely tovább növeli az egyenlőtlenségeket. Ez a két komponens végül egy ördögi kört alkot: mivel a szegregátumok lakói életminősége „javult” (sokszor alapesetben víz, vagy gáz sincs a szegénytelepek lakásaiban), valamint a régió, melyben az adott szegregátum található, fejlettebb, jellemzően nagyvárosi területe tovább fejlődik, a statisztikák is javulnak, ez pedig végső soron azt eredményezi, hogy nincs pontos rálátás az igazi szegénységben élők helyzetére, „elvesznek” a statisztikákban, viszont helyzetük ettől még tovább romlik, a leszakadás egyre nagyobb mértéket ölt, amely magában hordozza egy nem csak gazdasági, de társadalmi válság lehetőségét is.

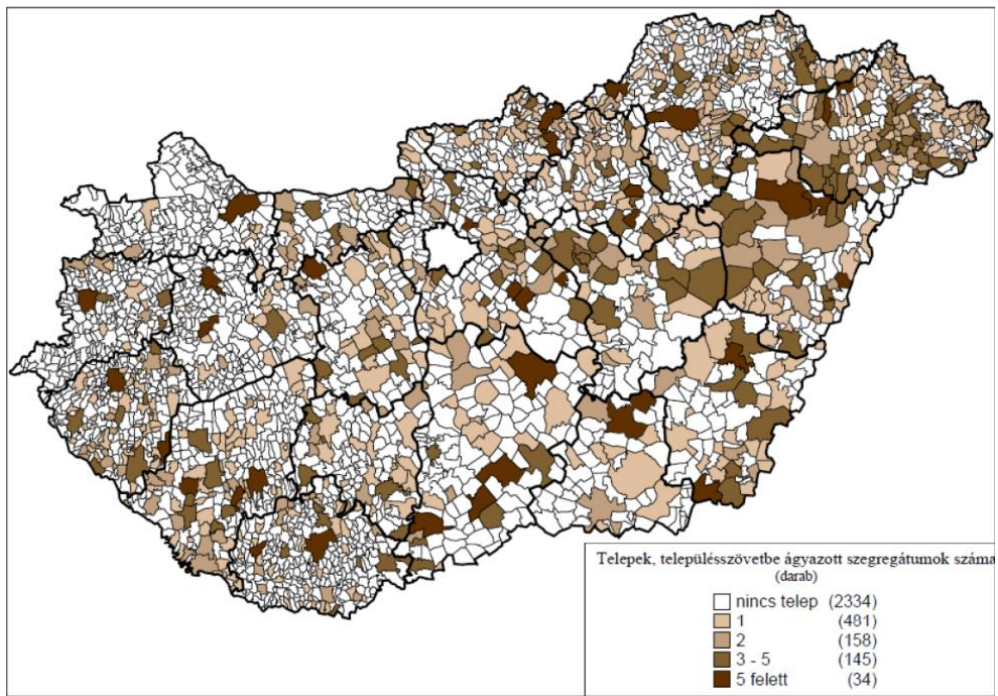
Ezek mind arra mutatnak, hogy országszinten, központilag kell megoldani a problémát az összes területen, melyet érint a szegregáció, teljesen függetlenül attól, hogy melyik nagyrégió küzd nagyobb mértékben a problémával, melyik kap több támogatást, vagy melyik szorul igazán rá azokra. Ez leginkább egy teljes paradigmaváltással válhatna valóra, már ami a fejlesztéseket és az arra irányuló politikát érinti. Az alapvető probléma nem azzal van, hogy ne lenne elég erőforrás vagy elegendő szakértelem a szegregátumok felszámolására, minthogy tisztán látható az adatokban, hogy egészen egyszerűen csak nem prioritása a vezetésnek ezek megszüntetése. Ellenben a fejlett centrumok további növelése, európai szintre emelése nagyon is annak tűnik, és ezt látom nagyobb problémának. Amíg az a cél, hogy egyes régiók, vagy inkább csak városok „nyugati” szintre emelkedjenek és közben összhang nélkül hagyják tovább leszakadni a periféria területeit, szegregátumait, hogy a különbségek egyre fokozódjanak, az ország csak egyre több problémával fog szembesülni. A nyugat-európai szint erőn felüli kergetése (főként, hogy ez csupán néhány várost érint) helyett a különbségeket kellene elsimítani az országon belül, és felzárkóztatni a leszakadóban lévő térségeket, felszámolni a szegregátumokat, és valóban a társadalom tagjaivá integrálni az ott élőket. Bizonyosan lassabban megtérülő befektetés lenne, és a sok időn kívül nagyon sok erőforrást, valamint az eddiginél biztosan sokkal több támogatást kellene beletenni ennek a kivitelezésébe, de amellett, hogy nagy a kockázat a katasztrofális következményekre, ha folytatódik a jelenlegi tendencia, az egész ország profitálna belőle, és utána egységesen folytathatná az integrációt a nyugat-európai színvonal felé.

Irodalomjegyzék

- Bíró et al. (2016): Rendszerváltás, demokrácia és a magyar társadalom. Forrás: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/13268.pdf> Letöltve: 2022.04.21.
- Euronews.hu (2019): Mennyi pénzt kapott az EU-tól Magyarország 25 év alatt? Forrás: <https://hu.euronews.com/2019/05/01/mennyi-penz-t-kapott-az-eu-tol-magyarorszag-15-ev-alatt> Letöltve: 2022.04.26.
- Európai Bizottság (é.n.): Az EU költségvetése Magyarországon. Forrás: https://hungary.representation.ec.europa.eu/strategia-es-prioritasok/az-eu-koltsegvetese-magyarorszagon_hu Letöltve: 2022.04.26.
- European Commission (2022): European Structural & Investment Funds, Hungary. Forrás: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/HU> Letöltve: 2022.04.26.
- EUROSTAT (2021): Population projections at regional level. Forrás: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_projections_at_regional_level Letöltve: 2022.04.22.
- Eurydice (2021): Magyarország: Politikai és gazdasági háttér. Forrás: file:///C:/Users/Hp/Downloads/eurydice_-_political_and_economic_situation_-_2021-12-01.pdf Letöltve: 2022.04.20.
- Gábos et al. (2016): Anyagi depriváció Magyarországon, 2009–2015. Forrás: <https://www.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/07gabos.pdf> Letöltve: 2022.04.25.
- Habitat for Humanity Magyarország <https://www.habitat.hu/adattar/>
- Halász Levente (2017): Lakóhelyi szegregáció és a gettósodás jellemzői Észak-Magyarország egykori szocialista iparvárosaiban. Forrás: <file:///C:/Users/Hp/Downloads/13699.pdf> Letöltve: 2022.04.19.
- Hornyák József (2021): Most akkor 4% vagy 10% a magyar munkanélküliség? Forrás: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210422/most-akkor-4-vagy-10-a-magyar-munkanelkuliseg-479712#> Letöltve: 2022.04.24.
- Hornyák József (2022): Sosem látott munkanélküliségi adatok érkeztek Magyarországról. Forrás: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220119/sosem-latott-munkanelkulisegi-adatok-erkeztek-magyarorszagrol-521675#> Letöltve: 2022.04.24.
- Karácsony Péter (2020): A rendszerváltás gazdasági hatásainak elemzése. Forrás: <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekkek/article/view/33342/33237> Letöltve 2022.04.23.
- Kende Ágnes (2022): Magyarországon a leszakadó falvakat és térségeket sújtja leginkább a térbeli igazságtalanság. Forrás: <https://qubit.hu/2022/02/01/magyarorszagon-a-leszakado-falvakat-es-tersegeket-sujtja-leginkabb-a-terbeli-igazsagtalansag> Letöltve: 2022.04.23.
- Kertesi Gábor (é.n.): Cigány foglalkoztatás és munkanélküliség a rendszerváltás előtt és után. Forrás: https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/periferian_roma_szociologiai_tanulmanyok/pages/010_Cigany_foglalkoztatasi.htm Letöltve: 2022.04.25.
- Magyar Államkincstár (é.n.): Tartozással rendelkező intézmények. Forrás: <http://www.allamkincstar.gov.hu/hu/koltsegvetesi-informaciok/tartozással-rendelkezo-intezmenyek/3445/> Letöltve: 2022.04.24.
- Mózes Mihály (2009): Trianon gazdasági hatásai. http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/2404/1/177-190_Mozes.pdf (2022.04.21.)
- Muhari Judit (2021): Rossz ott élni, nem jó ott lenni – 83 ezer gyerek él szegregátumban. Forrás: https://nepszava.hu/3137794_rossz-ott-elni-nem-jo-ott-lenni--83-ezer-gyerek-el-szegregatumban Letöltve: 2022.04.25.
- Nemzeti Köznevelési Portál https://www.nkp.hu/tankonyv/foldrajz_8/lecke_03_001

- Pál Viktor (é.n.): Egészségünk földrajza – Területi különbségek a hazai egészségi állapotban. <http://www.matud.iif.hu/2017/03/07.htm> Letöltve: 2022.04.24.
- Pénzcentrum (2020): Itt a nagy büntérkép: ezek Magyarország legveszélyesebb megyéi 2020-ban. Forrás: <https://www.penzcentrum.hu/biztositas/20200831/itt-a-nagy-bunterkep-ezek-magyarorszag-legveszelyesebb-megyei-2020-ban-1101596#> Letöltve: 2022.04.24.
- Rechnitzer János–Smahó Melinda (2016): Területi politika [Digitális kiadás.] Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789630598293> Letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/dj156tp_106_p3#dj156tp_106_p3 (2022. 04. 24.)
- Roma Sajtóközpont (2016): Kötelezettségzegési eljárás indul Magyarország ellen az iskolai elkülönítés miatt. Forrás: <http://romasajtokozpont.hu/kotelezettsegszegesi-eljaras-indul-magyarorszag-ellen-az-iskolai-elkulonites-miatt/> Letöltve: 2022.04.25.
- SzocOkos (2021): <https://tamogatoweb.hu/szegregaciotal-a-felzarkozasig-ii-resz/> Letöltve: 2022.04.25.
- Teleki Erika (é.n.): A cigány holokauszt. Forrás: http://www.titzala.hu/letolt/Teleki%20Erika_A%20cigany_holokauszt.pdf Letöltve: 2022.04.25.
- TÉRPORT (é.n.): Magyarország régiói. Forrás: <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/kozep-dunantuli-regio;> <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/del-dunantuli-regio;> <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/nyugat-dunantuli-regio> Letöltve: 2022.04.23.
- TÉRPORT (é.n.): Magyarország régiói. Forrás: <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/eszak-magyarorszagi-regio;> <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/eszak-alfoldi-regio;> <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/del-alfoldi-regio> Letöltve: 2022.04.23.
- Tóth István György (2009): Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékstruktúrájában. Forrás: https://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/gazdkult_elemzeszaro_toth.pdf Letöltve: 2022.04.23.
- Vértes Attila (2019): Az egészségügy helyzete Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. Forrás: <https://www.gki.hu/wp-content/uploads/2019/05/GKI-Az-eg%C3%A9szs%C3%A9g%C3%BCgy-helyzete-20190409.pdf> Letöltve: 2022.04.26.
- Virág Tünde (2017): Kirekesztve [Digitális kiadás.] Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634540366> Letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/m216k_0_p1#m216k_0_p1 (2022. 04. 24.)

Mellékletek

Telepek, szegregátumok száma és elhelyezkedése Magyarországon a 2010-es adatok alapján

Forrás: SzocOkos (2021) <https://tamogatoweb.hu/szegregaciotol-a-felzarkozasig-ii-resz/>

Letöltve: 2022.04.25.

Szerzői nyilatkozat

NYILATKOZAT

Alulírott Boros Blanka büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerezés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2022. év 04 hónap 30 nap

.....

hallgató aláírása